

KERESZTÉNY MAGVETŐ

LXXIII. ÉVF. 1941.

MÁRCIUS—ÁPRILIS

2. FÜZET.

Az unitárizmus világ-missziója.

A világ-misszió nem valamely teológiai csodabogár, hanem sajtószerű unitárius örökség. Inkább életfeladat, élethívatal, erkölcsi és lelki őrhelyenállás, mint vad idegentjáró fanatikus hit-térítés. Közösségi szempontból a faji, nemzeti értékeknek az egyetemes színvonalra való emelése. A kettőnek olyan kiegyensúlyozása, amelyből minden irányban gyarapodás származik. Az egyetemes színdúsabb, tökéletesebb lesz, míg a nemzeti tágabb és mélyebb. Ez a misszió világ-szükségesség, amint a „Szabadelvű keresztények“ utolsó világkonferenciája is nagyon találóan megállapította, különösen ma, amikor a két fogalom; az egyetemes és nemzeti sok tekintetben gigantikus harcot vív egymással. A harc kimene-tele ránk nézve nem érdektelen, aminthogy nem érdektelen a vallásunk világ-missziója sem. Egyenes kötelességünk tehát megismerkedni ennek lényegével, magasztos célkitűzéseivel s meg-vizsgálni, hogy az unitárizmus mennyiben képes megfelelni világ-missziós küldetésének.

Mindenek előtt a misszió fogalmának unitárius értelmezé-sével kell tisztába jönnünk, ami nézetünk szerint egyképpen nehéz és könnyű feladat. Nehéz, mert a négyszáz éves múlt nem ter-melt ki egyöntetű, hivatalos álláspontot s így a magunk megfogal-mazására vagyunk utalva, de könnyű, mert tájékozódásainkban élhetünk a szabad mozgás lehetőségeivel. A négyszáz esztendő szinte megszakítás nélküli testet és lelket ölő harcban telt el, amelyben a puszta létfenntartás vitte a legfontosabb szerepet. Az unitárizmus, amint ezt már a megelőző dolgozatban is kifejtettük, befelénző lett, a belső alapokat kereste, a belső erőket gyűjtötte és állította munkába, ihletésért pedig a múlt felé fordult, hogy a megvívott harcok tanulságaiból merítsen lelket a további küzdel-mekre. Egyedül volt és önmagából táplálkozott, mint a sötétbe

hulló lámpa fénye, amelynek hatókörét a bezáró falak nagy mértékben korlátozzák, de fényhatását a szűk térben hatványozottan emelik. Az unitarizmus kohó lett, amelyben szikrázó gondolatok hevültek, de a világ megnemértő közönyében, sőt ellenséges magatartásában elhalványultak, vagy megsemmisültek. Ilyen körülmények között érthető, ha az unitarizmus nem foglalkozhatott a misszió közismert gondolatával. Igaz, hogy önmagában kitermelte a minőségi ember és a mély és tisztult vallásos meggyőződés fenkölt típusát, amely egyik alaptényezője lett világ-missziójának. A múlt század vallásos közömbössége háttérbe szorította, de a kisebbségi sors ismét égető életkérdéssé tette a lelki vigyázást és számvetést, sőt bizonyos lendületet adott az elinduló belmissziós törekvéseknek. Az unitárius belmisszió 22 éves hősköltevényének legszebb epizódját abban a 10 egyházközségben írták, amelyet a külső nyomások és belső erők hívtak életre, hogy bennük az igaz kereszténység kibontakozzék.

Ennyi röviden a történelmi háttér, amit felvázolhattunk a misszió fogalmának jobb megértéséhez. A háttér minden vonatkozásában erdélyi, a szó nemes és igaz értelmében vett belmisszió, amely jelenleg csak töredékeiben fejezi ki az unitarizmus világ-misszióját.

A külmisszióhoz az unitarizmusnak semmi köze nincs. Tudomásunk szerint egyetlen földrész vagy ország unitárius egyháza sem szervezett és nem tart fenn intézményes külmissziót. Léteznek ugyan intézmények, amelyek unitáriusok között a kölcsönös tördést s egymás megsegítését célozzák, de inkább a testvéri kapcsolatok elmélyítésének szem előtt tartásával, a lelki és szellemi értékek kicserélésének magasztos gondolatával, mint a hittérítés közismert törekvéseivel. Szorongattatásainkban mi is gyakran éreztük az angol és amerikai hittestvéreink adakozó lelkének áldó melegét, fölemelő hatását, de testvér adott a testvérnek, hogy a bajban lévő egyház szellemi és kultúr kincseit átmenthesse a jövőnek. Az unitarizmus széles e világon azt vallja, hogy amíg önmagunkban és magunk körül végnélkül hullámszanak a megoldatlan életfeladatok s amíg teremtett világunk „sóvárogva várja az Isten fiainak megérkezését s epekedik mindhalálíg“, addig balgaság és szerénytelenség távoli fajok életébe avatkozni s ott tűzni ki életcélokat. Először mutassuk fel a magunk kereszténységének jobb, igazabb, hívőbb formáját, illetőleg próbáljuk azt megélni s csak

azután tárjuk más népek elé követendő példának. „Úgy fényeljék a *ti* világosságotok az emberek előtt, hogy lássák a *ti* jó cselekedeteiteket s dicsőítsék a *ti* mennyei Atyátokat!” (Mt. V. 16). A belső világosság, mint Isten fénye lelkünkben kifelé épűgy hat, vonz, melegít, utat mutat, mint az önmagából táplálkozó, sötétbesugárzó gyertya fénye. S ha valaki a göethei lelkület magaslatára ér, önkénytelenül vágyódik e világosságra és még a halálos ágyán is feléje küldi utolsó sóhaját. Viszont a mesterségesen táplált vagy erőszakolt világosság csak hamis fényt áraszt vagy megvakít. Színigaz, hogy az írások szerint Jézus elküldötte tanítványait, hogy az Evangéliumot hirdessék, *de előbb bizonyágot tett az igazságról*. A kereszténységnek is ezt az utat kell választania külmissziós törekvéseiben, ha nem akar hamis hírverések vádjába esni s a látszat-kereszténység csödjébe jutni. Az unitárizmus komoly lelkiismeretvizsgálat után úgy ítéli meg a helyzetet, hogy a kereszténység missziós törekvéseiben sem befelé, sem kifelé nem érte el a célját. Elismeri, hogy távoli földrészeken megszámlálhatatlan emberbaráti üdvös intézményt létesített, ragyogó terveket hajtott végre s a hősök és szentek légióit termelte ki magából, de kénytelen megállapítani azt is, hogy mindezek súlyos tehertétellel jártak, nevezetesen a benszülött lakosság katonai és gazdasági leigázásával, gyarmatosításával. A Britvilágbirodalom megteremtésében a misszionáriusok vitték a díctelen felderítői, előrsi szerepet. Az Evangéliummal fedezték a fegyvert s a nyugati művelődésnek sok olyan romboló melléktermékét importálták, amely talán örökre megmételyezte a jámbor benszülöttek egész életét. Balázs Ferenc írja egyik könyvében, hogy az északindiai hegyek között élő törzsek életében megdőbbsenve fedezte fel a pálinkafőzés tudományát, mint egy megkezdett, de korán félbenmaradt keresztény külmisszió emlékét. Ez ugyan elszigetelt jelenség, de könyvtárra rugó kötetek és sok millió boldogtalan ember felzaklatott lelke rejti magában azt a mérhetetlen anyagot, amely telistele van ilyen és ehhez hasonló esetekkel. Érthető és indokolt tehát, hogy az unitárizmus nem vállalt külmissziós szerepet. Elzárkózó magatartását mégsem a külső és belső eredménytelenség határozta meg teljesen. Nem is a közismert szegénysége és maroknyisága, sem a lélek hiánya, hanem a vallásos világszemlélete. Az unitárizmus felekezeti és vallásközi viszonylatban a megértő türelmességen és az összehasonlító vallástudomány alapján áll, ami azt jelenti, hogy elveti

a kizárólagosság és egyedülidvezítés elvét. Köveli a tudományt, mely elkülönülő faji kultúrákról beszél, mely kultúrák nemcsak, hogy nem feleslegesek, hanem egyenesen szükségesek, mert érték- és színkálájukkal kiegészítik, tökéletesebbé teszik az emberi művelődést. A fajkultúrák kitermelték a maguk vallásos géniuszát, amelyet idegen eszmékkal sem helyettesíteni, sem pótolni nem lehet. Ezt csak elsorvasztani vagy megölni lehet, amit ékesen bizonyít a kipusztuló amerikai indiánok esete. Ez a faj halálra van ítélve, mert nem bírja el a keresztény kultúra lélekzetelállító közelségét. Pedig a külmisszió mindent megtesz az érdekükben. A katolikus papok némely helyen indián ruhába is öltöznek, a misét átítatják indián faji, ill. törzsi ceremóniák jellegével, indián ünnepeket soroznak be naptárukba, de minden hiába; kifelé megtévesztő máz, befelé azonban lassú, de biztosan ölü mérég. Így ítélve a dolgokat, az unitarizmus nincs meggyőződve afelől, hogy a jávai vagy koreai benszülöttet csak valamely felekezeti köntösbe öltöztetett kereszténység tehet boldoggá. Azonban vallja a benszülött társadalmi és anyagi felszabadításának szükségességét, felemelkedését az emberi méltóság magaslatára, hogy sajátos lelkeségből sajátos életkörülményei és életfeladatai közepette kitermelhesse az egyetemes emberi értéket. Ez azonban már nem a szokványos külmisszió.

A fent elmondottakból máris kidereng, hogy lényegbeli különbség állhat fenn az általánosan ismert bel- és külmisszió, valamint a világmisszió között. A világmisszió bizonyos pontokon találkozik a szó nemesebb értelmében vett belmisszióval, de a külmisszióval nem. Ez tisztán ki fog tűnni a világmisszió ismertetéséből.

Megelőző dolgozatunkban érintettük, hogy az unitarizmus a reformáció keretében nem a szertelen gondolkozás-módnak a csökevénye, amint azt az előítéletes, felekezetieskedő felfogás szívesen hirdeti, hanem ellenkezőleg, bizonyos lelkiérésnek az eredménye. Most ezt a gondolatot kiegészítjük azzal, hogy, mint ilyen, a reformáció igaz lényegének a megtestesítője, az eszme végrehajtója és megkoronázója. *Unitarizmus nélkül nem lett volna reformáció a reformáció.* Csonkán, befejezetlenül maradt volna, mint egy isteni gondolat, amelyet értelmetlen emberi kéz metsz keresztül. A villogó pallós lesújtását Erdélyben Dávid Ferenc mártírelke védte ki, odadobván saját életét, hogy megmentse az isteni gondolat kiteljesedését. A kiteljesedés gondolata megérdemli, hogy részletesebben foglalkozzunk vele. Lássuk miben áll ez?

A reformáció egy világfolyamatot indított el, egy szellemi zajlást, melynek hullámverése a lélek minden területére kihatott. Vallásos vonatkozásban a magasfeszültség feltörte a hét lakat alatt őrzött Bibliát s a szabad kutatás tárgyává tette. Igen ám, de legelőször önmaga rettent meg a szabadság lehetőségeinek mélységétől s hogy idejében mentse a menthetőt, csak a Bibliát tette szabaddá, magát a szabadkutatást a minimumra csökkentette, a lélek szárnyait lekötözte. A reformáció csak félútig ért el mert, amint Ravasz püspök találóan írja (Bevezetés a gyak. teológiába 12. o.) „az utódok nem tudtak reformátusabbak lenni a reformátoroknál, tehát egyre katolikusabbakká váltak“. Az elakadást az unitarizmus oldotta fel a lelkiismeret szabadságának a kivívásával. S ez által lett megkoronázója a reformációnak. A kereszténység kebelén belül elismertette a „semper idem reformari“ alapelvét: *az örök revízió létjogosultságát sőt szükségességét. Világmissziója itt veszi kezdetét s minden, ami fontos és rettenetes, ami megtartó és kockázatos az életében innen ered. Kovász lett, az örök erjedés keresztény szimbóluma, élő és feszítő lelkiismeret. A haladás zászlója alá szegődött s mindig az élre küzdötte fel magát. A tudományos kutatás eredményeitől nem félt, sőt maga kereste a hit és tudás összhangbahozásának lehetőségeit. A darwinizmus metsző szeleit a lélek vitorláiba fogta, s a létért való küzdelem nyers fogalmát a fejlődés nagyszerű gondolatával itatta át. A kiválasztódás törvényét a fizikai világból az erkölcsi világba emelte, hirdetvén a jézusi elvet, hogy emberségünk megítélésénél nem a nyers erő mennyisége, hanem a lélek minősége az irányadó. A fejlődést, mely mint alaptörvény letagadhatatlan, spiritualizálta, s a vallásos szinten a tökéletesedés gondolatával cserélte fel. Célja nem az volt, hogy Istent könyörögje le a világba, hanem hogy a vitágot emelje Istenhez.*

Mint egy tavaszi légáram felszakította a megdermedt élet jegét s megindította az élet-vizek zúgását, hogy mind többen és többen szomjúhozzák a tiszta Evangéliumot. Mint előharcos megteremtette azt a tenyérszerű földet, mely mindig tárt karokkal várta a jobb világért, krisztusibb életért küzdő gondolkozók csoportját. A kevésbé megértettek, *az örök kisebbségek igéretföldje és mentvára lett, de egyúttal örök hirdetője és bizonyosága az eszmék diadalának a nyers erőszak felett.* S ezt a hivatását nem egy szűkreszabott térben töltötte be, hanem a szó tágabb értelme sze-

rinti világban. Nem is mindig, mint szervezett intézmény, hiszen a megszervezett, intézményekben élő unitáriusok száma a kereszténység családjában még ma is elenyészően csekély, hanem, mint egy isteni erő-központ, egy láthatatlanul működő leadó állomás, mely alapigazságait szakadatlanul sugározza szét a világba. Egyik dolgozatunkban az unitárizmust világfolyamatnak neveztük. Ez a folyamat hasonlatos a bibliai szélhez, melyről nem tudod honnan jön és hová megy csak a zúgását hallod. Helyesebben csak egyet tudsz azt, hogy a zúgó szélben Isten munkálkodik s te áhítatos örömmel kapcsolódol Isten munkájába. Így kapcsolódott be az unitárizmus is az isteni tervezésbe és töltötte be világmisszióját azok között, akik egy felvillanó pillanattal előbb látták meg a de-rengő hajnalt, akik egy lépéssel az emberiség előtt meneteltek, akik egy szemernyit emberiben szerettek s egy sóhajtsánsnyival nehezebb keresztet vállaltak a jövő emberiségért.

Az unitárizmus világmissziójának sajátos hangsúlyt ad az a tény, hogy az unitárizmus vallásos eszméinek gyökerét mélyebbre eresztheti a nemzeti élet talajába, mint bármely más keresztény felekezet, amiből önként következik, hogy több értéket felszívhat ill. felszínre hozhat abból. Az unitárizmus belső természetéből, rugalmasságából adódik ez a spontán alkalmazkodás, mondhatni átlényegülés. Míg a többi keresztény felekezet a dogmák merev világán nyugszik s kötött törvények szerint kapcsolódik bele a nemzet lelki életébe s a dogmák kifeszített hálózatán keresztül érintkezik az egyetemes világgal, addig az unitárizmus a lélek segítségével oldja meg ezeket a kérdéseket. A léleknek pedig meg van az a nagyszerű adottsága, hogy egyszerre szétbont és összetesz, megkülömböztet és harmonizál anélkül, hogy a két alaptörvény bármelyikét előnybe részesítené vagy megsértené, tehát lényegében megváltoztatná. Egyszerre tud nemzeti és egyetemes lenni, akárcsak a népi kultúrák legsajátosabb termékei: a népballadák. Tagadhatatlan pl., hogy a skót és székely népballadák, bár a maguk nemében páratlanok, egyedülállóak, sok belső közös emberi vonást tartalmaznak. A táj, a sajátos életmód, életszemlélet különbözik, de *a lélek* rokon: *emberi*. Az unitárizmus útjának, kifejlődésének van valami köze a balladákéhoz. Az unitárizmus is bizonyos fokig az ú. n. népi, mély kultúrák szüleménye. Míg pl. a keresztény felekezetek között a katolikus hitesezmék az egyetemesség jegyében terjedtek s mintegy felülről törtek be egyes nemzetek életébe, hogy ott

elvégezzék a maguk feladatát s megközelítsék az örök katolikus gondolatot, addig az unitarizmus a reformáció lelki hullámverésének következményeképpen a mélységből bontakozott ki akár Erdélyben, akár Lengyelországban akár Angliában. Belülről hatott kifelé, természetesen a közvetítők, prófétai lelkek útján. A katolicizmus sohasem hatolhatott le az igazi nemzeti jelleghez, mert dogmájában a tridenti alapon, egyháziasságában és célkitűzéseiben Róma központiségének alapelvén állott. Elismerjük, hogy a katolikus világ is adott nemzeti hősokeket, de ez a kérdés lényegében nem tartozik jelen tárgykörünkbe. Amúgy is még tisztázatlan annak eldöntése, hogy pl. a törökverő hősokek életében mi vitte a döntő szerepet: a magyar-e vagy a katolikus keresztény gondolat? A katolicizmus magyar vonatkozásban csak annyiban tudott nemzeti lenni, amennyiben egy néhány hős királyt *szentté*, néhány makulátlan magyar leány-lelket *boldoggá* s egy-két ünnepet *nemzetivé* avatott. A protestáns felekezetek már a dolgok természeténél fogva mélyebbre hatoltak, de azok sem érték el az unitárius mélységeket. Az unitarizmus nemcsak mint a reformáció teljes kivirágzása, hanem mint a magyar vallásos génusz csúcsteljesítménye jelentkezett, amikor a *gondolat-szabadságot, mindenkint megelőzve, a keresztény vallásban világfogalomná és lelkiismereti törvénné emelte*. Az csak természetes, hogy egy nemzet, mint a magyar, mely évszázadokon át a szabadság szent eszméjéért vérezett, vallásos vonatkozásban a keresztény világot a gondolat szabadságával ajándékozta meg. Elfogulatlanul beszélve, ennyi jogon egyetlen nemzet sem tehetette. De az is természetes, hogy ezt a gondolatot a magyar lélekből az unitarizmus termelte ki, illetőleg csak az termelhette ki. Tovább menve, az is természetes, hogy Amerikában, ahová kezdetben a politikai és más üldözöttek emigráltak, az unitarizmus a későbbi századokban a rabszolgaság felszabadításának igaz bajnokaként jelentkeztek. Az Egyesült-Államok népe elindulásakor zászlójára írta, a lelkébe véste az emberi élet méltóságának szentségét s az unitarizmus a népi hagyomány szellemében vállalta ezt a nemzeti feladatot, amely egyúttal a legjézusibb, legkeresztényibb feladat.

Hazatérve, számunkra az „erdélyiség“ egyet jelent az unitarizmus világmissziójának azon törekvésével, mely a nemzeti értéket az egyetemes színvonalra kívánja emelni. Erdély önálló állami élete ezzel az unitárius örökséggel indult el. Nagy fejedelmei ezt

az örökséget védtek, ezt a most már világ-fogalommá tágult örökséget valahányszor a vallásszabadság védelmére kardot rántottak. Az pusztán az unitarizmus erdélyi sorsának tragédiájához tartozott, hogy amíg kifelé a tőle örökölt eszméket védtek, befelé a sorait mind nagyobb buzgósággal ritkították. De ez is velejárója a krisztusi életnek és a missziójának. Messiások sorsa ez.

Felvetődik a kérdés, hogyha az unitarizmus csaknem az elkülönülésig nemzeti tud lenni, mint különálló részt mi egyesíti, mi kapcsolja egybe az egyetemes unitarius egésszel? Mert hiszen így szeparáltan élve, egymagábanvéve legfennebb egy keresztény mozaik. Megemlítettük már, hogy az örök kapocs a lélek. Az unitarizmus „a lélek egyházában” helyezkedik el s itt fejt ki világmisszióját. A lélekről pedig kifejtettük, hogy az egyformán tud szétbontani és összetenni, mert meg van hozzá a mérhetetlen rugalmassága. Ezt a gondolatot most azzal egészíthetjük ki, hogy a *lélek, mint összekötő valóság szervezesebb és erősebb minden kötetlennél.* A különböző földrészek és országok unitarius egyházai úgy kapcsolódnak egymáshoz, mint az élő szervezet tagjai. Mindenkinek megvan a maga sajátos *nemzeti hivatása*, de egy nagy közös *egyetemes céllal: Isten országának munkálásával.* A pillanat hatása alatt kikiváncozik belőlünk egy rövidke jellemzés, mely a fenti gondolatot megvilágítja:

Amerika, az ifjú népek és korlátlan lehetőségek hazája kitermelte az örök kezdeményező, figyelő és kutató unitarizmust; *az unitarizmus szemét.* *Anglia*, a zárkózottabb, erős hagyományos alapon álló, tekintélyt kereső, befelé néző életében Martineau keresztül kitermelte az *unitarizmus, rendszerező eszét.* *Az erdélyi unitarizmus* sok szenvedéseiben kitermelte az *unitarizmus szívét*, a magyar jellem melegségét. Szem, ész és szív kölcsönösen egyesült egy magasztos keresztényi gondolatban: *megmintázní a Mester jellemét!*

Ez az általános törekvés hatja át az egész földkerekség unitarizmusát. Mindannyiunkét, azokét, akik évszázadokkal ezelőtt elérkeztünk a keresztény *lelki nagykorúsághoz* és azokét is, akiket csupán évtizedes csatlakozás fűz hozzánk. A csatlakozás bárhol és bármikor történik spontánszerű, belső erők munkája, amint ez nyilván kitűnik az unitarizmus történelméből. A tragikus véget ért lengyelországi unitarizmus csak az üldöztetések idejében keres szorosabb kapcsolatot az erdélyivel, az angliairól csak évszázadok múltán szerzünk tudomást s ők rólunk viszont, az amerikai, csehországi

és a Fülöp-szigetek több milliós unitárius egyházait szintén a lélek vezérelte az unitárius egységbe. És balga az, aki isteni Gondviselést nem sejt ebben.

Az eszme elindult... küzdve, elbukva, de ismét fölemelkedve útat tör magának népek és nemzetek szívéhez. Kondul, mint távoli harangszó. Az Isten keze kongatja, mint a tavaszthírdető hóvirág fehér csengettyűjét. Vannak, akik alusznak, vannak, akik nem hallják vagy nem is akarják meghallani, de aki meghallja, boldogan siet feléje mert érzi, hogy a virradat felé tart és foglya lesz az örök hajnalnak. Ez a távoli harangszó az unitárizmus világ-missziója, melynek textusa: *világosság, szabadság, türelem, Isten-és emberszeretet!*

Simén Dániel.

Teremtő erő, Élet, a Halhatatlanság eszméje.

A következő gondolatmenethez nem úgy jutottam, hogy a vallás és tudomány kérdéseit összhangba hozni akartam. A természettudományi kutatás alapjaiból kiindulva kíséreltem meg egy olyan világnézet megalkotását, amely a valóságot tükrözi. Törekvésem az volt, hogy összefogva a végső eredményeket, ezeknek segítségével egy kevéssel megnagyobbítsam azt a teret, amelyet érzékszerveink és műszereink révén a nagy egészről felfogni képesek vagyunk, amelyre érzékszerveink és műszereink rávilágítanak. Aki ezen az úton halad, meglepve fogja látni, hogy egy minden eldöntélettől, minden salaktól megtisztult, a tiszta valóságot leggyengébb úton kereső világnézet, mily közel jut a vallásos felfogáshoz.

Bármily úton induljunk is el, a logikus gondolatok lánc, a mélyreható vizsgálat, mindig ugyanazokhoz a nagy nyílt kérdésekhez vezet. Megtanuljuk megbecsülni az emberi tudás kincsét, de amikor elérjük tudásunk határait, egyben látjuk azt is, hogy az csak kis részletét öleli fel a Világegyetemnek; hogy a nagy egésznek csak törtrészeit ismerjük.

Néha-néha átvillan hozzánk egy fénysugár abból a roppant ismeretlen világból, amelynek szinte felfoghatatlan grandiozitásáról az évmillió fényévi távolságok adnak tanúságot és amelynek örök változásában roppant égitestek keletkezése, fejlődése, úyszólván jelentéktelen epizódoknak számít. Azok a roppant erők, melyek itt időfentül örök munkában vannak, ismeretlenek előttünk; teljesen kívül esnek életviszonyaink, érzékszerveink felfogóképességének határain.

* * *

Minden változik, fejlődik a Világegyetemben, semmi változatlanul meg nem áll a fejlődés útján. A természet erői roppant gazdagságukban az új formáknak kimeríthetetlen forrásai.

Érzékszerveink is fejlődnek, tökéletesednek, és velük átalakulnak alapvető fogalmaink is. Egyes fogalmaknak éppen érzékeltünk határai adnak formát, és ezek a fogalmak másoknak, tökéletesebbeknek adnának helyet, mihelyt tökéletesebb érzékszervekkel többet tudnánk áttekinteni a nagy egészből.

Ilyen fogalom az *úr* fogalma. Az *úr* fogalma ott kezdődik, ahol érzékszerveink felfogóképessége végződik; az *úr* határa érzékszerveink világának.

A végtelenbe terjedő tér, az *úr*, fogalmát a sztereometriának köszönhetjük. Így nyerjük a minden irányban határtalanul a végtelenbe terjedő tér képét, amelynek a világrendszerek összessége: a Világegyetem, roppant méreteivel csak egy részét foglalná el, míg a Világegyetemen túl ez az üres tér, amelyet „abszolút *úr*”-nek nevezhetünk a „világ*úr*”-rel ellentétben, határtalanul terjedne a végtelenbe.

De az *abszolút úr*, mindennek teljes hiánya, ahogy ez a sztereometria tér fogalmának megfelel, valójában a nemlétezővel, a semmivel azonos. Csak az érzékszerveink világából származó fogalmak kényszerítő hatásának eredménye, hogy mindennek teljes hiányát, a semmit, a végtelenbe terjedő tér formájában képzeljük.

A *világúr* nem felel meg a sztereometria teljesen indifferens térfogalmának. A ködfoltok, az égítetek és a világ*úr* között eddig még ki nem derített összefüggések állanak fenn, a világaether közvetítője a tünemények hatalmas sorozatának. A világegyetem teljes egész, rajta kívül létező nincsen. Csak a világ*úr*t körülvevő abszolút *úr* téves fogalma az, amely arra vezethet, hogy feltételezzük, hogy a világegyetemből valami eltávozhatik, vagy ahhoz valami kívülről csatlakozhatik. Egyetlen fénysugár a világegyetemből ki nem juthat. Teljesen kiegyensúlyozott egész lévén, erői kifelé nem hathatnak; ha létezne kívülálló szemlélő, ez a világegyetemet semmiképp sem érzékelhetné. De a „kívül” fogalma a Világegyetemmel kapcsolatba nem hozható. A Világegyetem, mindennek összessége, határtalan, örök és végtelen.

A *végtelen* helyes felfogására az anyagi fogalmak kiküszöbölése révén jutunk. A végtelenre a mennyiség, nagyság, alak, kiterjedés, anyagi fogalmai nem alkalmazhatók. A végtelen túllépi az anyagi fogalmak, a matematika alkalmazhatóságának határait.

Teljesen analóg módon az *örök*, helyesebben időtlen, kívül esik az időfogalom alkalmazhatóságának határain, független az

időtől. A világaether, a teljes ellensúlyban nyugvó erők összessége, örök és végtelen. Az anyag keletkezik, fejlődik, az időtől nem független, véges múló tüneménye a Világegyetemnek.

Mik az erők ?

Az erők maguk általunk észlelhetetlenek. Csak az anyagra való behatásaikat vagyunk képesek felfogni, csak ezek a hatások azok, amelyek fogalmainkkal összhangba hozhatók. Az erők intenzitását ezen hatások fokával mérjük. De az erők maguk megközelíthetetlenek az anyag világából származó fogalmaink számára.

Minden változás az erőkből származik. A világegyetem az örök változás színhelye. A végtelen égbolt, amelyen megjelennek és eltűnnek a csillagok, a leghatalmasabb erőt rejti magában, amelyeknek egy megmozdulása is roppant kiterjedésű égitestek keletkezését jelenti.

Mi az anyag?

A Föld és a Naprendszer határait messze túlhaladva, roppant távolságokon át kíséri figyelemmel a csillagászat az anyag fejlődését.

Látják a ködfoltokat kilépni az ismeretlenből, majd átalakulni Napokká: mérhetetlen időszakokon át előbb fehéren, majd sárgán, végül vörösen izzó égitestekké. Majd mindinkább veszítve fényükből és elöttünk ismeretlen fejlődésmenetük végső stádiumához közeledve, végül teljesen megszűnnek fénysugarakat kibocsájtani; ismét eltűnnek számunkra, elmerülnek az ismeretlenbe. Hogy fejlődésüknek mi az útja a ködfolt-állapotot megelőzőleg és a kihülés után, nem tudjuk; fejlődésüknek roppant hosszú szakaszai burkolva vannak elöttünk. De ha az anyag, a világok, keletkezését és elmúlását szellemszemekkel látnók, és tekintetünkkel roppant időszakokat időtlenül, mint másodperceket foghatnánk össze, úgy a világok keletkezése, fellobbanásuk és kialvásuk, kilépésük a nyugvó erőkből és visszabomlásuk a világaetherbe, nem volna egyéb számunkra az erők hatalmas játékánál; az anyag szerepét, úgy ahogy a valóságban van, csak mulandónak, tüneményszerűnek és nem dominálónak látnók. A nyugvó erőkből lép ki, és roppant időszakok alatt azokba tér vissza.

* * *

Mindennek nyugvópontja az aether, a teljes egyensúlyban levő erők összessége. Örök és végtelen; az idő, tér, mennyiség, nagyság, térfogat, alak, fogalmai rá nem alkalmazhatók.

Ahol anyag nincs, nincs tér sem. Az égitestek adják a tér képét. Ha jelen nem volnának, a Világűr, a nyugvó erők összessége, nem nyilvánulhatna meg számunkra a tér formájában. A tér fogalma az anyaggal együtt keletkezik, ahhoz van kötve. De maga a világűr, összessége a nyugvó erőknek, túlhaladja valamennyi az anyag világából származó fogalmunkat.

Mit látnánk a Világűr látszólagos örök éjszakája mögött tökéletesebb érzékszervekkel? Ha nemcsak a fénysugarak képeznék számunkra egyetlen bizonyítékát a tünemények azon végtelenül hatalmas sorozatának, amelyek a Világegyetemben lejátszódnak? Ha érzékszerveinkhez szólna az is, ami körülveszi az égitesteket: az aether, amelyet jelenleg semmiféle módon nem tudunk felfogni, amely számunkra az örök éjszakával azonos? Ha megnyilatkoznának számunkra azok a tünemények, amelyek megelőzik az anyag kilépését az ismeretlenből; azok az erők, amelyeknek egyetlen megmozdulása roppant világtestek keletkezését jelenti? Ha megnyilvánulnának számunkra olyan tünemények, melyek grandiozitásukkal minden, a fény által hozzánk közvetített tüneményt felülmúlnának? Ha megtanulnók érzékelni azokat az erőket, amelyek múltunkat és jövőnket, az égitestek keletkezését és elmúlását előidézik és kormányozzák?

Beláthatatlan perspektiva nyílik itt meg számunkra. De a valóság, mely egy új érzékszerv keletkezésével számunkra megnyílik, messze felülmul mindent, amit elképzelni képesek vagyunk. Csak arra kell gondolnunk, mit jelentett az élőlények számára a látószerv keletkezése, a fény világának megnyílása. Hogy mit érzékelnénk a Világűr örök éjszakája mögött, azt ma még csak megközelítőleg elképzelni sem tudjuk.

Az égitestek keletkezésének célja épügy burkolva van előttünk, mint az élőlényeké. De ha sikerül egy pillantást vetnünk az erők csodálatos szövevényébe, ha látjuk, hogy felfoghatatlanul hatalmas erők tartják állandó mozgásban, építik örökké a világegyetemet, forrásai minden tüneménynek, minden változásnak: akkor világossá válik számunkra az anyagi fogalmakra felépített világkép elégtelensége és a nagy valóságot sokkal tisztábban tükröző, tökéletesebb világkép alakul ki bennünk.

Abszolút elmúlás a világegyetemben nem létezik. Valamiképp mindig részesei vagy részei maradunk a természeti erőknek, amelyekből kiindultunk. A világegyetem továbbra is a leghatal-

masabb tünemények színhelye, benne maradunk, mert semmi rajta kívül nincs, belőle kikerülni lehetetlenség.

* * *

A Rigveda, az indus filozófia ősvéda periódusának legrégebb em'éke, így szól a Világ teremtéséről: (10-ik könyv, 129-ik Hymnus)

„Sem a létező, sem a nemlétező nem volt még akkor, sem a levegőég, sem a világtér, amely rajta kívül fekszik, mi volt az, ami mindezt oly hatalmasan körülvette? Hol és kinek oltalmában? Mi volt a víz (az óceán), a mélységes örvény?

.....
„Sem halál nem volt még akkor, sem halhatatlanság, nem volt az éjszaka és nem volt a napvilág fénye.

.....
„Sötétség volt, sötétségbe burkolva, kezdetben fénytelen örvénylés volt a mindenség.

.....
„Mégis ki tudja, ki tudná kinyilatkoztatni, honnan eredt, honnan keletkezett; honnan származott ez a Teremtés, átalakulás? Az Istenek a teremtésen innen vannak, (Ők nem tudhatják), tehát ki tudja honnan lett?

„Ő, akitől a Teremtés származik, ... Ő, akinek szeme a legmagasabb egekből tekint a Világmindenségre, Ő! tudja;

vagy nem tudja ő sem?“

A Világegyetem keletkezésének ez a mélyen átgondolt, megkapóan poétikus leírása, egyike az emberi szellem legősibb kincseinek és csodálatosan közel jár ahhoz a képhez, amelyet a csillagászat tudományának mai eredményeiből a legnagyobb elmélyülés útján magunknak alkothatunk.

Teljes nyugalom, teljes harmonia, teljes egyensúlyállapot. Az összes természeti erők a teljes egyensúly, a teljes harmonia állapotában nyugszanak. Minden, ami valaha volt és lesz, a leghatalmasabb természeti tünemények, anyag, Élet; minden tünemény, minden változás a teljes nyugalom, teljes harmonia állapotában az általunk érzékelhetetlen aetherben nyugszanak. Csak a mérhetetlen távolságokról jövő fénysugarak hatolnak át a még alvó világokon; a nyugvó erőkn, amelyekből valaha égítetek, minden tünemény,

minden változás kilépni fog. Ez a Világaether képe, a világaetheré, amely érzékszerveink számára felfoghatatlan lévén, számunkra a Világűr képét adja.

De az az erő, amelyből az örök keletkezés, minden változás, minden tünemény kiindul, hatásbalép; az örök egyensúlya megbomlik, mérhetetlenül hatalmas tünemények indulnak meg, ködfoltok keletkeznek, amelyekből óriási égitestek fejlődnek: fehér fényárban izzó Napok; új és új hullámai lépnek ki az ismeretlenből a csillagok óceánjának, új és új égitestek keletkeznek, hogy végtelen hosszú időszakok után mindinkább csökkenő, kihunyó fényvel ismét elmerüljenek a Világűr éjszakájába, hogy végül is előttünk ismeretlen módon visszabomoljanak az aetherbe. Helyükbe újak lépnek: a keletkezés és elmúlás, a fejlődés és nyugalom egymást felváltó időszakának örök, soha meg nem szűnő képe bontakozik ki előttünk.

* * *

Mi a halál?

Életünk napja lenyugszik és mintha a halállal megszűnnék minden: megszűnnék a Föld, megszűnnék a Nap; örök sötétségbe borulna minden.

Erre a felfogásra a teljesen materialisztikus világfelfogás vezet. De még a teljesen anyagi, tehát teljesen pesszimisztikus felfogás is lehetségesnek tartja, hogy testünk a halállal új élőlényekbe menjen át és hogy a sejtek meg is tarthatják karakterüket, egyéni bélyegüket. (Schleich).

Tehát még ennél a pesszimisztikus felfogásnál sem látszik teljes sötétség a halállal felénk borulni: a meleg földben, melybe visszatérünk, tovább élünk valamilyen formában; a Nap tovább süt és a szél végigsímitja a fűveket és virágokat pihenőhelyünk felett.

Pedig mindez az életnek egy olyan felfogásán alapszik, amely az anyagra helyezi a fősúlyt. Mennyivel szebb és világosabb kép tárul azonban mintegy varázsütésre eléink, ha felismerjük azt a valóságot, hogy a természetben az anyag csak másodrendű szerepet játszik és a domináló szerep az erőké!

Mindjárt új élet keletkezésekor szemünkbetűnik ez a tény. Itt az anyag szerepe egész háttérbe szorul; az élet keletkezése, az élet átvitele, megfejthetetlen csodája marad a természetnek. Az anyagi

kutatás módszereivel nem sikerül az új élet keletkezésének kérdését megközelíteni; elemezni azokat az apró anyagrészecskéket, sejteket, magvakat, amelyek vívői az új életnek. Parányi anyagrészecskéhez kötve egész múltunkat, minden sajátságunkat, sok százezeréves tapasztalatainkat, saját élményeinket, minden jellemző tulajdonságunkat, adjuk tovább utódainknak. Keletkezésükben és fejlődésükben az erőké a domináló szerep.

* * *

Az élet nem az egyéni lét apró szakaszaiból áll. Az egyes ember élete az emberiség életében talán olyan, mint egy lélekzetvétel, egy érverés, egy múló pillanat, az egyén életében. De az élet a Föld felületén: a ragyogó napfényben végtelen sok élőlény, amelynek még szenvedése és halála is boldogság, amely kiemelkedik és ismét elmerül az élet forgatagában, hogy kitudja milyen formában emelkedjék ismét a felszínre; ez a földi élet csak kis részlete — kis részlet, mely tökéletes egész a maga nemében — az élet ama végtelen erőinek, amelyek a világegyetemet betöltik, amelyeknek keletkezés és változás általunk felfoghatatlan gazdagsága a mindent felölelő, mindent betöltő élet megnyilvánulásai.

Ha azt gondoljuk, hogy élet csak a Földön lehetséges, úgy ez nem egyéb, mint a földi élet szűk kereteiből származó tapasztalatainak érvényesülése világmépünkben; hasonló ahhoz, mint a Világegyetem geocentrikus felfogása a Kopernikus előtti időkben. Úgy, ahogy a Föld nem középpontja a Világegyetemnek, nem bír semmiféle kiváltságos helyzettel az élet tekintetében sem. Az élet teljesen univerzális törvénye a Világegyetemnek; az a hatalmas erő, amely a földi életnek létrehozója, jelenvaló az egész Világegyetemben, és szolgálatába hajt minden körülményt. *Nem az anyag révén vagyunk az élet részesei, hanem az Élet hatalmas erői révén, amelyek az anyagot is szolgálatukba hajtják.*

Egy ismereteink határán teljesen kívül fekvő erő az, amely a mindenség soha el nem kezdődő, soha meg nem szűnő örök változásának, fejlődésének, átalakulásának megindítója, forrása; amelynek úgy a világtestek, mint mi, kicsiny élőlények, létünket köszönhetjük. A látszólag egyensúly felé törekvő erők soha meg nem nyugszanak, mindig új impulzust nyernek; világok keletkeznek és múlnak kezdet és vég nélkül: ez a végtelen folyamat nemcsak, hogy semmikép nem illeszthető fizikai ismereteink keretei közé, hanem azokkal egyenesen ellenkezik.

Ez az erő — megbontója a mindenség egyensúlyának — az, amely életet visz a változatlanba, forrása minden keletkezésnek, fejlődésnek, amely megnyilvánul számunkra abban a végtelen, hártatlan hullámmászásban az életnek, amely a világegyetemet betölti, amely dacára a fizika a kiegyenlítődés irányába mutató lörvényeinek, az örök változást, keletkezést, fejlődést előidézi, fenntartja, előtűnik ismeretlen célok szolgálatába állítja. A világegyetemben csak változás létezik, elmúlás, megsemmisülés nincs.

Életünk legnemesebb megnyilvánulásaiban, legkimagaslóbb pillanataiban állunk ehhez az erőhöz legközelebb; érzékelésünk legmélyebb formája, a gondolkozás, elmélyülés visz közelebb hozzá; jószág, szépség, ezen erőnek halvány árnyékai, amelyet, mint magasabbrendűt éppen csak életünk csúcspontjain tudunk megközelíteni, legnemesebb érzéseinkkel megsejteni.

Ha az ember a kutatás útján egész a nagy nyílt kérdésekig halad, a természettudomány és a vallásos érzés közti falak leomlanak, ahelyett, hogy újak keletkeznének. Csodálatos, hogy ez az út mily közel vezet a Vallás alapgondolataihoz, az Irgalom és emberszeretet végtelenül szép eszméihez.

Ha nyitott szemmel tekintünk körül, hihetetlenül hatalmas, csodálatos kép bontakozik ki előttünk: az örök teremtésnek oly hatalmas színjátéka, hogy mellette egészen eltörpülnek a nagy egésznek érzékszerveink számára nyitva álló kis részletei. Ennek a teremtésnek mi is munkásai vagyunk és pedig felelős munkásai; az isteni szikrát, mellyel a Nagy teremtő bennünket megajándékozott, hogy általa a nagy munkából mi is kivegyünk részünket, az építés, a Jó, a Nemes, a Teremtés szolgálatába kell állítanunk, ha a nagy cél messze kívül is esik ismereteink határain.

Ennek a munkának nem lehetett célja teljes logikai építményt adni. Ha sikerült benne csak sejtetni is azokat az alapigazságokat, amelyeken létünk és az egész Világegyetem felépül; ha felismerjük azt a tényt, hogy érzékelésünk határain túl a létezőnek előttünk ismeretlen, hatalmas világa fekszik, amely úgyszólván ostromolja érzékelésünk kapuit; ha meginog az anyag világából származó tapasztalatainkra felépített sötét materializmusba vetett hitünk, hogy egy realisabb és világosabb képnek adjon helyet: akkor e munka elérte célját. Ha abból a okból, mert az anyagi kutatási módszerek, a fizika, matematika módszerei az érzékszerveink határain túl fekvő világra, a körülöttünk érzékelhetetlenül lejátszódó hatalmas

tüneteményekre nem alkalmazhatók, ignorálni akarnók ezeket; a körülöttünk működő hatalmas erőkről tudomást venni nem akarnánk, (holott mindennél hatalmasabb tényezői a Világegyetemnek), ez annyit jelentene, hogy a fizikában, matematikában áthághatatlan falat építünk felfogásunk számára. Örülünk minden fénysugárnak, amely a gondolat kapuin keresztül hozzánk jut a létezőnek ezen előttünk ismeretlen hatalmas világból; szebb jövő felé vezet minden lépés, amellyel közelebb jutunk az élet forrásaihoz. Az élet végtelenül hatalmas, mindig építő erőnek vagyunk és maradunk részesei; ez az erő pedig örök; a halált, a megsemmisülést nem ismeri. Az erő örökkévalók, csak az anyag múlandó. Nem porból lettünk, és porrá válunk! Sokkal nemesebb, ami bennünket alkot: az erőből lépünk ki és azokba térünk vissza; az égitestek, az anyag, csak megnyilvánulási formái az erőnek.

Csodálatos igazságok ezek. Világosan látjuk, hogy a természetnek leghatalmasabb erői rejtve vannak előttünk, bár létezésük úgyszólván kézzelfogható valósággal jelenik meg előttünk.

A természet nagy nyílt kérdései éppen a csillagos ég megismerésével bontakoznak ki előttünk. Ami reménytelen és sötét az életben, eloszlik, és helyét végtelen bizalom foglalja el a természet miadent felölelő roppant erővel szemben, amelyek végtelen idők óta építenek, kormányozzák a Világegyetemet, amelyek minden keletkezésnek, tüneteménynek indító okai, és amelyeknek mi is létünket köszönhetjük.

Gdl Vilmos.

Az oomoto-vallás.

Mialatt Európa kultúrnépeinek figyelmét igen nagy részben a külső és belső politikának napi eseményei kötik le s a gazdasági világválság következtében a megélhetés gondjai gyötrik az embereket: messze, napkeleten, Japánban egy új vallás halad előre s hódító útjában mind több és több lelket nyer. Sőt Japán határai közül kilépve, a keletázsiai szigetvilágban s Mandzsuriában, Mongoliában, Braziliában Sao-Paulóban és Franciaországban Párisban is megkezdte propagandáját. E vallás az *oomoto*, mely új alapot akar teremteni az emberi gondolkodásnak, világnézetnek, életfelfogásnak s ezért nevezi magát oomoto-nak, ami japán nyelven *alapot, fundamentumot* jelent.

Az oomoto már 1892-ben csirázni kezdett egy asszonynak, *Náo Degucsi*-nak a lelkében, azonban nagyobb lendületet csak 1921 óta vitt, amikor Náo Degucsi fogadott fia, *Oniszdbro Degucsi*, az oomoto prófétája diktálni kezdte a tanítványoknak a *Reikái-Monogátári*-t, az oomoto-vallás szentkönyvét, melynek címe magyarul azt jelenti „közlemények a szellemek világából“. Az eszperanto nyelven írt Konturo de Oomota c. ismeretű füzet szerint e műből 1934 évig japán nyelven 74 kötet jelent meg 13×19 cm. nagyságú lapokkal s átlag 360 oldallal. A fontos azonban nem a kötetek és oldalak száma, hanem az, hogy a Reikái-Monogátári a nagy világpolitikai és gazdasági problémáktól a családi élet legapróbb eseményeig és az egyén mindennapi viselkedésének kérdéséig mindennek az oomoto szerinti leghelyesebb megoldását adja.

Az oomoto-vallás alapítója, *Náo Degucsi* szegény özvegy asszony volt a Japán közepetáján fekvő Ajábé-ban, kire férje halála után nyolc gyermek nevelésének gondja nehezedett. Sok küzdelemmel és nélkülözéssel tett eleget anyai kötelességének s szigorúan erkölcsös, becsületes életet élt. Fő jellemvonása a nagyfokú szegénység, alázatosság és komolyság volt. 1892 január 1-én

éjjel a parapszichológiai jelenségek médiumainak tránszához hasonló, vagy azzal azonos állapotba került, amit az oomotot ismeretű iratok úgy írnak le hogy Ookuni-Tokotácsi-no-Mikoto, a legfőbb isten szállotta meg Náo Degucsit és tette a maga élőtemplomává¹⁾. Ez állapotában beszélni kezdett a parapszichológia beszélő médiumaihoz hasonlóan s az őt megszálló isten kijelentéseit adta le élőszóval, majd később írásban.²⁾ Ettől az időtől kezdve 27 éven át csak az őt megszállva tartó istenségnek szolgált s lakásából is csak akkor ment ki, ha istene parancsolta. Nyolcvanhárom éves korában 1918 november 6-án halt meg.

Azonban Náo Degucsi csak útkészítője volt az eljövendő istenfiúnak, a világ megváltójának, kiről azt tanította, hogy „a fényes naphoz hasonlóan keleten fog megjelenni a nagy istenember, ki egyedül bírja megérteni és végrehajtani az isteni világtervet (üdvtervet); ő fogja az emberiséget a tisztább és önzetlenebb élet felé vezetni.“³⁾

A „nagy istenember“ Hensoo-nyosi 1898-ban az akkor 28 éves *Oniszáburo* vagy *Oniszáburo Degucsi* képében jelent meg, ki szegény szülőktől származott s még az elemi iskolát sem tudta elvégezni. A szűkölködést, nyomorúságot, az emberi szenvedést azonban annál jobban megismerte. Már mint gyermek kíváló szellemi képességeknek adta jelét. 1898-ban egy éjjel valami különös benső kényszertől indítatva kiment a lakóhelye, Ánáo falu mellett levő Takakuma-hegyre, hol egy barlangban egy hetet töltött teljes ászkzisben és szellemi elmélyülésben. Ez idő alatt a *csin-kon-kisin* segítségével — minek magyarázatáról később lesz szó — behatolt a világmindenség titkaiba, felfedte minden okozatnak okát, megnyerte Istentől a világmegváltáshoz szükséges tanítást, ennek alapján a képességet Isten akaratának és tervének megvalósítására a földön s szellemi tehetségben óriási módon meggyarapodva és fejlődve hagyta el a Takakuma-hegyet, hogy hozzákezdjen Istentől nyert megbízatásának teljesítéséhez; az isteni világtervnek (üdvtervnek), istenországának megvalósításához a földön.

1) Ez a megszállás hasonló elgöndölés a bibliai szentlélek által való megszálláshoz. V. ö. I. Kor. 6:19

2) A Konturo de Oomoto szerint 10000 füzetből áll Náo Degucsi szentírata. Előzőleg Náo Degucsi írástudatlan volt.

3) Konturo de Oomoto. 3 old.

Eddig az emberek — tanítja Oniszáburo Degucsi — az anyag, a test uralma alatt álltak. A lélek a test szolgája volt, a test vágyainak, szükségleteinek kielégítése minden áron volt a cél, mert „gonosz démonok száguldottak dühöngve végig a világon s az emberiség vadállatok csordájává lett”.¹ De „most elérkezett Isten országának az *Usitorá-no-Konzsin*-nak korszaka, a világ megnyilt, mint a cseresznyevirág s a legfőbb Isten, Kunitokotácsi-no-Mikoto megtisztítja s szeretettel és békével tölti be a világot és úgy fogja kormányozni az örökkévalóságon át”.²

Az oomoto istenhite pánentheisztikus. *Ookumi-Tokotácsi-no-Mikoto*, vagy *Kunitokotácsi-no-Mikoto* az egyetlen igaz, legfőbb Isten. Ő a világ teremtője, lénye változhatatlan, örökkévaló és láthatatlan. A világban benne és nem a világon kívül van, de egyszermind minden őbenne van. „Az ő lénye oly nagy, hogy rajta kívül semmi sem létezhetik és oly kicsiny, hogy rajta belül semmi sem lehet”, azon egyesíti magában a végtelen nagyot és végtelen kicsit. Azonban Őt elképzelni sem politeisztikusan, sem monotheisztikusan nem lehet.³

A világmindenség az *Ookumi-Tokotácsi-no-Mikoto* teste, a a természeti világban működő minden erő az ő ereje, az élők világában jelentkező lelki, szellemi tevékenység az ő lelkének tevékenysége. Benne, a legfőbb, az igaz Istenben egyesül a *tökéletes test*, *tökéletes lélek* és *tökéletes erő*. A tökéletes test az ásvány-, állat- és növényvilág szilárd, folyékony és lágy anyag tömegét egyesíti magában, a tökéletes lélek a tökéletes bátorságot, bensőségességet és szeretetet foglalja magába, a tökéletes erő pedig a tökéletes test és tökéletes lélek egyesüléséből keletkezik s nyolc erőt⁴ zár magába, ú. m. a mozgást és nyugalmat, feloldhatóságot és vegyülhetőséget, szétszakíthatóságot és szilárdságot, az oszthatóságot és egyesíthetőséget (tapadást).⁵

Isten a világot alkotó és benne egyesülő három világelemben a testben, lélekben és erőben, a mi fogalomtanunk, kifejezés-módunk szerint az anyagi világban, a szellemi-lelki és természeti erők világában jelenti ki magát. A *kijelentés* az isteni manifesztá-

¹ Oomoto. La nova spirita movado, 5. old.

² U. o.

³ U. o. 18. old.

⁴ A mi ideológiánk szerint atributumot, tulajdonságot.

⁵ Oomoto, 19. old.

ció a *meglelkesült szó* (ige) által történik. A teremtés a meglelkesült szó teremtésével kezdődött s ettől fogva az lett az Isten akaratának kifejezője, mintegy realizálódása,¹ s a mindenségben állandóan hullámzik, vibrál mint egy irtózatosszerű hangáradat, mely annyira gigantikus, hogy épen ezért nem hallható az emberi fül által a hangtan ama törvénye alapján, mely szerint a túlságosan sok, vagy nagyon kevés rezgésszámú hangokat az emberi hallószerv nem tudja felfogni.²

Az istenséggel összhangban élő ember, ki a testuralom állapotából a lélekuralom állapotába emelkedett, szintén birtokába jut a meglelkesült szó titkának és a megfelelő szó és hang (varázsszó!) használata által parancsolni tud a természeti erőknek is, uralkodik a felhőkön, irányítja a szeleket s egyetlen szavával megremegteti a világot.³ Mert az ember hivatásához az is hozzátartozik, hogy uralkodjék az Isten által teremtett világ fölött. Ugyanis az Isten teremtője, az ember pedig ura, birtokosa a (földi) világnak.⁴

Az ember, kinek birodalma a föld, két részből áll: a *testből* és *lélekből*. A lélek Istenből való, az ember az istenség egy részének anyagiasult formája, élő temploma az Istennek,⁵ a test az isteni léleknek csak hüvelye. Mivel Isten örökkévaló, a lélek is az s nem csupán post-, hanem praecxistentiája is van és így a testi halál nem az ember személyi létének megsemmisülését jelenti, hanem az ember igazi lényegét, személyiségét alkotó léleknek a szellemi világ számára újra éledését, feltámadását.⁶

Az istenség egy részét alkotó lelken kívül azonban van az emberben *rossz szellem* is, mely lefelé, a bűnbe vonja őt, míg jó szelleme, az isteni lélek felfelé emeli s a mennyországgal kapcsolja össze.⁷

¹ V. ö. Ján. ev. 1:1,2: 'Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος... πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο: Először a szó lett... általa teremtett minden.

² Oomoto. La n. sp. mov. 25. old.

³ U. o. 26. old.

⁴ V. ö. I. Móz. 1:28: (a földet) hajtások birodalmatok alá és uralkodjatok. Lásd: Oomoto Internacia, 10. évf. 3. sz., Oomoto. La n. sp. mov. 13. old.

⁵ V. ö. I. Kor. 3:16. II. Kor. 6:16 stb.

⁶ Oomoto. La n. sp. mov. 24. old.

⁷ Az emberi léleknek ez a kettős aspektusa, mely az oomotonak bizonyos fokú démonológiával átitatott tanában mint jó „isteni lélek”, másfelől

Az ember kötelessége az isteni lélek parancsszavát követni s ez által a benne rejlőzködő rossz szellemet legyőzni. Ez az ember belső és külső életre vonatkozó isteni parancsok teljesítése által válik lehetővé. A belső életre vonatkozó öt parancs követelménye az önvizsgálat, a (bűn miatt való) szégyenérzet, a (bűn-érzete miatt való) bánat, az Isten félelme és imádása, az igazságos vagy helyes öntudat. A külső életre három isteni parancsolat vonatkozik, melyek az embertől megkövetelik 1. a hitvestársi kötelességek komoly teljesítését monogámikus házasságban; 2. az öregek és feljebbvalók tiszteletét s minden iránt való szeretetet; 3. nem viszonzását az irigységnek, rágalmazásnak, hazugságnak, lopásnak, gyilkosságnak stb. ¹

Az isteni parancsok teljesítése által emelkedik az ember az anyagi, testi világ fölé s lesz részese a testi érzések számára hozzáférhetetlen szellemi világnak, melynek a test által érzékelhető világ csak durva vetülete. Ennek a transcendens világnak valóságos ismeretére azonban csak azok juthatnak el, kik elérik a kiválasztottság, a próféta-ság állapotát s Istentől bensőleg ihletve a szellemvilágról szóló ismeret közvetítői lesznek. Ebben őket a csinkon-kisin segíti, mely már fennebb említve volt.

A csinkon-kisin titokzatos lelkifolyamat, melynek két része van: a csinkon és a kisin. Lényegét nehéz megállapítani a rendelkezésemre álló kevés forrásból. A már többször idézett „Oomoto. Lanova spirita movado“ eszperanto nyelvű munka a 21. oldalon csak annyit mond róla: „A csinkon módszerét és cselekményeit betegség gyógyítására és a lélek megtisztítására használják. Ez az országok kormányzásának és a világ megbékítésének eszköze s alapja önmagunk és otthonunk irányításának“. „A kisin azt az állapotot jelöli, mikor az ember egyesül és harmonizálódik az Isten lényével, melyből származott. A kisin fontos eleme a prófétának, ki a szellemvilág igazi lényegét közli, miután Istentől ihletést nyert“. „A csinkon-kisin módszere Japánban régen ismeretes volt, de idővel teljesen feledésbe merült. Oniszáburo Degucsi újította

---

mint „rossz szellem“ nyer megszemélyesítést, fontos fejezete a legújabb pszichológiának. Rich. Baerwald az emberben levő „rossz szellemet“ „dämonisches“ és „rebellisches Unterbewusstsein“-nek nevezi és azt mondja, hogy: „es ist etwas in uns, was die Gefahr und Schädigung direkt sucht und wünscht“ (Okkultismus und Spiritismus: 64. old.).

¹ Oomoto. La n. sp. mov. 20. old.

fel és tökélesítette. Az isten és ember közötti érintkezésnek ez az egyetlen isteni módja“.

E gyér adatból annyi állapítható meg, hogy a *csinkon* a sugalló, szuggeráló képességnek az a magasabb foka lehet, mellyel az indiai fakirok ejtik bámulatba különösen az európai embert s amely rendszeres gyakorlattal s megfelelő módszerrel arra alkalmas egyéneknél csodákat produkáló erővé fejleszthető. A *kisin* viszont körülbelül a buddhista szerzetesek, bikkhuk által gyakorolt módja az emberben levő intuitív képesség, szellemi erők koncentrálásának abból a célból, hogy a világról és a létről való helyes ismeret megnyerése által az ember megsemmisítse magában a szenvedés forrását: az ávidzsát, tudatlanságot. A buddhista terminológiában *szammászamadhi* e benső lelki koncentrációnak a neve s utolsó szakasza az ávidzsától megszabadító nyolc szakaszú útnak. Aki elérte ezt a fokozatot, az ávidzsától teljesen megszabadulva lépik át innen a szenvedéstelen kozmikus létbe, a nirvánába, vagy nibbánnamba. Tehát a *csinkon-kisin*, mely valószínűleg a buddhizmussal Indiából a buddhista bikkhuk útján jutott Japánba, jelenti a szuggesztív akaraterő legmagasabb fejlődési fokozatát kapcsolódva a legnagyobb mértékben elmélyített benső megértő tehetséggel, intuícióval.

A *csinkon-kisin*nel az oomoto a lélektannak azt a részét érinti, melyet a németek parapsychológiának, a franciák metapsychikának neveznek. Ez azoknak a rendkívüli képességeknek és különleges lelki tüneményeknek vizsgálatával foglalkozik, melyeknek birtokosát, amint egyik parapszichológus, Du Poel mondja, a középkorban elégették mint veszedelmes boszorkányt, a XIX. században orvosilag kezelték, mint szánandó idegbeteget, a XX. században pedig kiváló lelekbúvárok, pszichológusok tanulmányozzák, mint oly egyént, kiben különleges, magasabb rendű szellemi tehetségek vannak. E szellemi vagy lelki tehetségek, tulajdonságok lételére a sokak által lemosolygott és modern babonának nevezett spiritizmus, szellemidézés egyes jelenségei figyelmeztették a pszichológusokat, kik végre félredobtak minden előítéletet s komolyan kezdték azokat tanulmányozni.

Magától értetődik, hogy az oomoto a *spiritizmussal* szemben nem helyezkedik arra a tartózkodó, hűvös álláspontra, mint a keresztény vallás, hanem elfogadja annak jogosultságát s jelenségeit, az ú. n. okkult jelenségeket letagadhatatlanoknak minősíti.

Azonban a legkiválóbb okkult vagy spiritiszta médiumról is azt mondja, hogy nem tudja feltárni a transzcendens világ, az „égi ország“ vagy „mennyország“ igazi lényegét s az okkultizmus és spiritizmus csak egy lépést tud tenni a belső régió felé, melyet egyedül az oomoto ismer.¹

Ez az „égi ország“, a *takaamahara* két elkü'öntült részből áll, ú. m. az égi (fizikai) erők és a szellemi erők országából.² Mindakét ország vagy világ szellemi lényekkel van benépesítve, melyek állandóan befolyásolják az embert. A világ megértésének gondolatait ezek a szellemi lények sugallják s aki velök érintkezni tud, az látni tudja a transzcendens világ tárgyait is a takaamaharában sugárzó fény következtében.³

A takaamaharában levő szellemi lények közvetítik Isten akaratát a kiválasztottal, a prófétával, a Hensoo-nyosival is. E közveitítés úgy történik, hogy Isten a szellemet telíti a saját akaratával, a szellem megszállja a prófétát s felolvad az ő lényében, mint a só a vízben s mint ahogy a só átadja a maga ízét a víznek, úgy adja át a megszálló prófétának Isten akaratát, mely az átadással a próféta gondolatává alakul át. Ezek a gondolatok azonban sokkal tisztábbak, magasabbrendűek, hogysen az emberi nyelv szavai könnyen kifejezhetnék s ezért a kiválasztott gyakran csak nehezen, sok szóval és homályosan tudja elmondani azt, mit lelkében világosan, tisztán ért és lát: Isten akaratát, szavát. A megszállottság idején a próféta tudja, hogy nem ő az, aki beszél, hanem Isten szól általa, beszédmódja is egészen más ez idő alatt. Mikor a megszállottság állapota véget ér, a megszálló szellem távozik, a kiválasztott beszédmódja egyszerre megváltozik, rendessé, közönségessé lesz.⁴

Akik Isten kiválasztottjának tanítását elfogadják s aszerint élve a lélekuralom állapotába emelkednek, azoknak lelke a testi halál után a takaamaharába jut, de akik megmaradnak a testuralom fokán, azok az alvilágba jutnak. Isten azonban, aki szeretet és az ember iránt szánalommal van tele, szellemei által sok-

¹ Oomoto, La n. sp. mov. 22. old.

² Reikái-Monogátári, 1255 fejt. Közölve az Oomoto Internacia 1934. évi 3. sz.-nak 4—5. oldalán.

³ Mint a parapszihologia látó médiumai.

⁴ Reikái-Monogátári i. h.

féle formában jelentvén ki magát, gondoskodik az alvilágba jutók megmentéséről is.¹

Az eddig előadottak az oomoto szellemi és hitbéli tartalmát tárták fel röviden, úgy, amint az lehetséges volt a rendelkezésre álló kevés forrásmunka és adat alapján. Vannak benne homályos részletek, ellenmondások is, melyek a tan bővebb ismerete mellett talán eltüntethetők volnának. Egy azonban egész biztosan megállapítható s ez az, hogy benne az ember foglalja el a középponti helyet, az egész vallásos mozgalom az emberért, az ember világnak jobbá levéséért van. Ezt mutatja az a négy feladat, melyet az oomoto magára vállalt: 1. harmonia teremtése Isten és ember között; 2. szilárd alap létesítése az erkölcs számára; 3. tanítása az isteni igazságnak; 4. a misszió szent jellegének megóvása. E feladatok megoldásával négy célt akar elérni: 1. tisztaságát a léleknek és testnek; 2. egységét a társadalmi osztályoknak; 3. optimizmust Isten világtrendjével szemben; 4. haladást, javulást a társadalmi életben.

Az optimizmus a derült világnézet megteremtése az emberi lélekben az oomotonak egyik főtürekvése. A Reikoi Monogátáriról, az oomoto szentkönyvéről azt olvassuk a Konturo de Oomotoban, hogy „hiányzik belőle az a ridegség, mi a vallásos íratokat rendszeren jellemzi. Az olvasó azonnal az öröm és derűtlenség világába jut, mihelyt felnyitja e könyvet. A Mester (Oniszáburo Degucsi) azt tanítja, „hogy a mosoly a mennyország kapuja“. ² E derült világnézet a lélek és test funkciói teljes összhangjának elérése által jó létre, ezért az oomoto nem mellőzi, vagy nem teszi másodrendűvé a fizikai, testi világot, bár a léleknek a test fölötti uralmát is hirdeti, hanem a testre vonatkozólag is épen úgy megszabja a kötelességeket, mint a lélekre vonatkozólag.

A Reikái Monogátári eddig kiadott 74 kötete csak japán nyelven jelent meg, az első kötetnek eszperanto nyelvre fordítása most van folyamatban. Az eszperanto nemzetközi segédnyelvet az oomoto-mozgalom már korán a maga szolgálatába állította. Maga Oniszáburo Degucsi rövid pár hónap alatt megtanulta és 1923-ban megalakította az Esperanto Propaganda Asociót (Eszperanto Propaganda Egyesületet), melynek hívására 1933 november havában,

¹ Oom. Intern. 1934. évf. 3, 5 old.

² 10. oldal.

a megalakulás 10 ik évében a 21-ik japáni eszperanto kongresszust az oomoto-mozgalom egyik központjában, Kámeokában tartották meg. A világbéke társadalmi szolgálata céljából ugyancsak Oniszaburo Degucsi szervezte meg a nemzetközi jellegű Universala Homama Asociot (Az Emberszeretet Egyetemes Társulatát) és a különböző vallások követői között levő ellentétek, súrlódások kiküszöbölése céljából a Ligo de Religiojt (Vallások Szövetségét). Hogy az Universala Homama Asocio milyen propagandát fejt ki, az mutatja, hogy japán nyelvű hivatalos lapja a Zinrui Aizen Sinbun Tokióban havonta háromszor félmillió példányszámban jelenik meg. Az U. H. A.-nak ma a föld minden részén vannak képviselői, tagjai, kiknek részére nemzetközi sajtóorganumként Kámeokában eszperanto nyelven az Oomoto Internacia c. havonként megjelenő folyóiratot adják ki, melynek egyik szerkesztője, Major József, magyar ember.

A Ligo de Religioj célkitűzéseinek gyakorlati megvalósítása céljából ugyancsak Oniszaburo Degucsi kezdeményezésére kezdték meg a „Domo de Homamo“-k (Emberszeretet háza) építését. Ezekben faji, nemzeti, felekezeti különbség nélkül otthont fog találni a vallásos gondolatnak és érzésnek minden komoly munkása. A Domo de Homamo egyedüli hivatalos nyelve az eszperanto. San-Paulóban, Braziliában már működésben van a Domo de Homamo kísérletül az Európában építendőik számára.¹

Ezeknek a propagandaszerveknek létesítésén kívül kapcsolatot keres az oomoto, minden érdekelletétek dacára, szoros összeköttetésben van a kínai Táo-Juau és Tszáili-Hui, továbbá Tuch-Hui és Anching-Cháo szellemi mozgalmakkal, melyek mind a társadalmi és vallásos, lelki reform szolgálatában állanak.² Rendeznek időközönként propagandaútasásokat is, melyeken más hasznos és ismeretterjesztő előadások mellett bő részletességgel ismertetik az oomoto tanításait. 1934 telén a japán szigeteken volt egy 40 napos propaganda út, melynek tartama alatt 21 előadást tartottak összesen 6750 hallgató előtt.³

Az oomoto tartalmi értékein kívül ennek az élénk tevékenységnek tulajdonítható, hogy állandóan emelkedik a követők száma,

---

¹ Konturo de Oomoto 13 old.

² U. o. és Oomoto Internacia 10 évf. 3 számában.

³ Részletesen ismételve Oom. Intern. id. száma 30—32 old.

noha különösen kezdetben hivatalos részről is sok üldözésben részesült.¹ Ma több mint 2000 gyülekezetben 100.000-en felül vannak az oomotánusok, legtöbbször természetesen Japánban, hol a fő központja a Tamba tartományi Ajábé, Oniszáburo Degucsi szülőhelye, Kioto városától kb. 20–22 km-nyire. Azután Mandzsuria következik Mukden központtal és Mongolia. Ázsián kívül Braziliában vannak követők a már említett San-Paulóban.

Mandzsuriába 1924-ben ment Oniszáburo Degucsi Lusenkuei kínai tábornok kíséretében, hogy hirdesse az „isten útját“. Csancsolin tábornok, Mandzsuria kormányzója előtt gyanús levén a dolog a kínai tábornok jelenléte miatt, lefogatta az egész társaságot s Tung-Liao városában június 21-én agyonlövötte Lusenkueit. Ez a sors várt Oniszáburo Degucsira és öt japáni társára is, kik vele együtt voltak lezárva. Azonban csoda történt: mikor a statárialiter halálra ítélt „mesterre“ felemelte fegyverét a kivezényelt katona, ájultan esett össze, mielőtt lőhetett volna. Ettől a pillanattól nem akadt többé katona, aki föl merte volna emelni a fegyverét a „szent“ ellen s Oniszáburo Degucsit társaival együtt szabadon kellett engedni. Júliusban, augusztusban óriási árvizek zúdultak Tung-Liaóra, melyek a város sok más házával együtt elpusztították a kaszárnyát és börtönt is, Oniszáburo Degucsi fogságának és szénvedéseinek helyét. A lakosok mindezt Isten büntetésének tekintették a „megváltót“ ért méltánytalanságokért s tömegesen lettek követőivé.²

Mindezek után felvetődhetik a kérdés: Tekinthes-e az Oomoto vallásos vagy szellemi mozgalom olyan mozgalomnak, mely komoly jövő előtt áll s mely egykor komoly tényező lehet az összemberiség életében? Felelhetnénk a kérdésre a Gámáliél diplomata mondásával is,³ de egész nyugodtan felelhetjük azt is, hogy igen. E feleletre készítenek az a tény, hogy az oomoto mindazokkal az alaptényezőkkel rendelkezik, melyekkel az összes világvallások. Van 1-ször prófétája, a már elhalt Nao Degucsi és az élő Oniszáburo Degucsi személyében, aki az Istentől való küldetés teljes hitével hirdeti tanait. E küldetésben s a tannak isteni eredetében komoly meggyőződéssel hisznek a tanítványok, a követők, kik már a csodák világába emelték mesterüket, akit nem lehet

¹ Az ajábéi templomokat az állam leromboltatta, Oniszáburo Degucsit börtönbe zárták, stb.

² Oomoto. La n. sp. mov. 39. old.

³ Csel. 5 : 38, 39.

lelőni, akit nem lehet büntetlenül bántani, aki súlyos betegeket, vakokat, süketeket csodálatosan meggyógyított¹ s aki Istentől tehetséget nyert arra, hogy a világ minden titkát megértse s a tanítványok szerint olyan szellemi képességekkel, tudással rendelkező polihisztor, amilyen sohasem volt, kiváló tudós, bölcsész, költő, kitűnő festő, rajzoló, építész, stb. egy személyben.² Mindezekon felül pedig tökéletesen tisztá erkölcsű ember, akit követői „szent úr“-nak neveznek. 2-szor van az Oomotonak szentkönyve, mely Isten kijelentését foglalja magában: Náo Degucsi 10 ezer füzetből álló „szentírása“ és az Oniszáburo Degucsi által diktált Reikái-Monogátári. 3-szor az Oomoto tanai, melyek a lét minden kérdésére kiterjedve mindenre feleletet adni igyekeznek, minden vonatkozásukban az emberrel állnak kapcsolatban, az ember kozmikus helyzetét igyekeznek tisztázni, az ember életének akarnak magasabb rendű célt adni. 4-szer az Oomoto az ember isteni voltának kiemelésével az egyént jobbra tenni igyekszik s ez által javítani akarja az egész emberiséget és e javítás által kiküszöbölni törekszik a háborúkat előidéző okokat, könnyebbé kívánja tenni a megélhetést s megvalósítani a régi szociális ideált, a minél több ember minél nagyobb boldogságát.

Ezek a felsorolt tények és az, hogy a követők a tanért és annak prófétájáért való lelkesedésök mellett a modern propagandának minden komoly eszközét megragadják a mozgalom terjesztésére, kezességet nyújtanak arra nézve, hogy az oomoto-mozgalom lassanként annyira meg fog erősödni és annyira el fog terjedni, hogy idővel mint új vallás be fog vonulni a világvallások közé.

A keresztény országokban a kísérletezések ellenére is egyelőre nem fog elterjedni azért, mert a japán nyelvnek a gondolatok kifejezésére használt terminológiája az európai gondolkodás számára bizarr, sokszor homályos és érthetetlen. Mihelyt azonban az egyes tanításokat kellően megértve helyesen értelmezni kezdik, be fog vonulni az oomoto a keresztény népek ismeretfárába is és megkezdí hódításait nyugaton is.³ Hogy azonban Ázsiában keletről nyugat felé lassanként el fog terjedni, az bizonyosra vehető nemcsak azért, mert oda közelebb fekszik a bölcsője, hanem azért is, mert a kínai, hindu stb. népek számára a gondolatok eredeti japán kifejezésmódja semmi idegenszerűséget nem foglal magában, ők az európai, nyugati népeknél könnyebben megértik a szók mögött rejlő tartalmat terminológiájuk hasonlósága miatt.

Zoltán Sándor.

¹ Konturo de Oomoto, 6 old.

² U. o. 14 old

³ Nehány évvel ezelőtt Párisban a Rue de Felix Faure 1 sz. a. fennállt az U. H. A.-nak egy fiókja Koogecu Nisimura vezetése alatt. Azonban odaküldött levélem visszajött azzal a megjegyzéssel, hogy címzett ismeretlen, ami azt mutatja, hogy vagy más helyre költözött, vagy megszűnt az oomotonak ez a párisi propagandaszerve.

A jegyzetben idézett műveken kívül az oomotot ismertető művek: Kio estas Oomoto? (eszperanto), Fundamento de Animo (eszperanto), Sinjovo Laudata (eszperanto), What is Oomoto? (angol), Oomoto (francia).

„Merre haladjunk?“

Egy könyv, melyet olvasnia, sőt komoly tanulmány tárgyává tennie kellene minden írástudó magyar embernek, mert bizony mondom, honunk számára hasznosabb könyv az utóbbi időkben nem igen jelent meg. Szerzője *Gelei József* — hála Istennek — most már újra a kolozsvári Ferencz József Tudomány Egyetem híres profeszora, anyaszentegyházunk fia. A szerző nemcsak azzal tett nemzetének nagy szolgálatot, hogy ezt a 211 oldalas kiváló művet mindnyájunk okulására megírta, hanem azzal is, hogy a könyv tiszta jövedelmét az utolsó fillérig egy „nemzetépítő szervezet“ megteremtésére ajánlotta fel.

A közéletben, főkép a politikában igen sok bajt az alapfogalmak összezavarása okozza. A szerző a köztudatban összezavart fogalmakat biológiai és történelmi alapon tisztázza s már ezzel a tényével is kiszámíthatatlanul nagy szolgálatot tesz nemzetének.

A legnagyobb tárgyilagosságot épp azokon a kényes pontokon mutatja, amelyeken a legkönnyebb elfogultságba esni. Meggyőződéssel vallja, hogy a magyar fajta, különösen a székely, olyan szapora nép, hogy a török-tatárdulások során kipusztult területeket is mind jól be tudtuk volna népesíteni. Nem volt semmi szükség idegenek betelepítésére. S el lehetett volna kerülni azt a tragikusan fonákhelyzetet, hogy amíg az idegenek az országot előzőnlőtték, a magyarok vagon és hajótételekben vándoroltak ki a Regátba és Amerikába. Természetes, hogy a biológiailag magyar nép áll szívéhez közelebb, az a faj, amely a hont szerezte és ezer éven át megtartotta. Fajszeretete azonban nem teszi elfogulttá. Megbecsüli és kellően értékeli a nemzetiségeket is, melyek közöttünk letelepedtek és a hont megtartani segítettek. Nem lát veszélyt abban, hogy a magyar velük összekeveredett s így mint Európa legtöbb történelmi népe, a magyar is kevert nép. „Azon a nézetten vagyok, — mondja — hogy bennünket ne a gyűlölet

és ne az ellenszenv vezessen a drága magyar vérünket magukban hordó és köztünk élő keverék egyénekek szemben, hanem vezessen odakerült vérünknek a szeretete“. Mélyen fájlalja azonban azt, hogy „minálunk ezt a keverékséget fajtánk kisémmizésére, vagy éppen aláadására, nemzeti érzésünk oktalanságának és alaptalanságának kimutatására használják fel“.

A külföldről jövő eszmeáramlatokkal szemben se elfogult, mint ahogy az ma sokak esetében divat, mert azt vallja, „hogy az eszmék értékét, nemzetépítő jelentőségét nem keletkezésük helye, hanem belső tartalmuk szabja meg“. Ezért ezt tanácsolja: „ami jó és ami nemzetépítő, haladéktalanul befogadni, de mindent sajátosságaink köntösébe átöltöztetni és adottságainkhoz idomítani“.

A nemzet élettani alapját a családban látja s ezért prófétai hangon sürget új és egészségesebb családpolitikát. A nő hivatását a családban jelöli ki. A feladat, ami ott reá vár, a nemzet jövője szempontjából nem kevésbé fontos, mint a férfié, aki a közélet mezején szolgálja hazáját. Sőt talán övé a fontosabb feladat, mert a jövőendő Magyarországot az anyák nevelik. Ezért reformot sürget a szerző a nőnevelés terén. A cifrázkodó, költekező, dologtalan és gyermekáldástól írtozó nőket a nemzeti közvagyon vámpírjainak nevezi. A Gracchusok anyját, Cornéliát, Szilágyi Erzsébetet és Lázár Fruzsínát állítja oda a magyar nőnevelés eszményétül. Az egészséges családi életet a nemzet szempontjából annyira fontosnak tartja, hogy a kötelező házasság gondolatához jut „oly formában, hogy minden önállósulásnak, közszolgálatba lépésnek és örökséghez jutásnak a családalapítás legyen első feltétele és minden anyagiakban való előhaladásnál a családtagok száma elsősorban vételessék figyelembe“. A magyar jövőendő útja: családalapítás!

Meglepő módon állapítja meg azt a hasonlóságot, mely a nemzet szervezete és az emberi test biológiai szerkezete között kétségtelenül fönnáll s a hasonlóságból az államkormányzásra von hasznos tanulságokat. Biológiai alapon épít fel egy munkaközösségi rendet, melynek megvalósításától valóban a nemzet boldogabb jövőendője függ. Így jut el ahoz a műnyelven selekciónak nevezett régi igazsághoz, hogy „a nemzet tagjai a közösségben végzendő feladataikat, munkáikat arravalóságuk szerint válasszák meg.“

A sorsközösségnek meggyőző biológiai magyarázatát adja. Fejtegetéseit követve rá kell döbbenünk arra, hogy az egész nemzet szempontjából mennyire káros azoknak a tevékenysége, akik egy

nemzet fiai között osztálypolitikát űznek. Mint ahogy az emberi szervezet egészsége az egyes szervek egészséges életfunkciójától függ, mert különben egyetlen egy szerv megbetegedése zavart okoz az egész szervezetben, úgy egészséges nemzeti élet is csak akkor képzelhető el, ha a nemzet minden tagja egyaránt boldogul. Nem élhetünk egymás nélkül. „Az iparos és kereskedő nem élhet az őstermelő gazda nélkül, a gazda életének nincs célja az ipar és kereskedelem nélkül, a kereskedelem pang felett ipar nélkül, az ipar önmagában fullad meg a kereskedelem tökéletessége nélkül stb.“

A nemzet kormányzatát csak a vérbeliek kezében látja jó helyen. „Valahányszor a történelem során idegeneket erőszakoltak reánk, alkotmányellenes uralmat varrtak nyakunkba, sorsunk soha se ment életérdekeink szerint.“ A közigazgatást a tisztviselők, főképp a vezető elemek felelősségtudatának fokozásával szeretné jobbá és gyorsabbá tenni.

Politikai életünk pártokra szakadozottsága mély szomorúsággal tölti el szívét s szigorú ítéletet mond fölötte. Azt, hogy a nemzet fiai különböző felekezetekhez tartoznak, nem tartja bajnak; „a többfelekezetűség adott következménye az emberek adott és veleszületett különbözőségének“. Csak az a hiba, hogy az emberek nem szívelelik meg Jézus parancsolatát a szeretetről.

A közösségi életben a kötelesség elvét a jog elve fölé helyezi s a jogrend helyébe kötelességrendet szeretne állítani. Biológiai alapon jut el annak az evangéliumi igazságnak a felismeréséhez, hogy a boldog közösségi élet első követelménye: próbáljuk először ne azt nézni, hogy mások mivel tartoznak nekünk, hanem azt, hogy mi mivel tartozunk másoknak.

A honismeretet és az anyafölddel való lelki kapcsolatok erősítését a nemzet jövője szempontjából épp úgy fontosnak tartja, mint nemzeti társadalmunknak katonás szellemben való megszervezését s a levante intézmény tovább fejlesztését. „Neveljük az egész nemzetet honvéddé“ — mondja, mint egykor Kossuth.

A nemzet ihletett prédikátorává magasztosul, amint egészségesebb nemzeti közszellemet és tisztább közerkölcsöt sürget s a hit életbevágó fontosságát hirdeti „Nincs erő, nincs cselekvéskészség, nincs elhatározás, nincs véghezvitel és nincs foganat és teljesülés hit nélkül“.

A nemzetnevelés újraszervezését égetően sürgős feladatnak

tartja. Tisztán látja az igazságot, hogy egy nemzet általános műveltségi színvonalát nem egyes kimagasló nagy tudósainak a száma, hanem a nép általános kulturális színvonala szabja meg. A nemzet őseréje a falusi parasztságban van. S mivel ép ez a társadalmi osztály van legkevésbé ránevelve a közösségi életre, ennek fiatalságára kíván legtöbb gondot fordítani. De nem felelkezik meg az iparos munkásság fiatalságáról se. Megfelelő nemzeti nevelés útján látja elháríthatónak azt a veszélyt, hogy a munkásság ismét idegen politikai érdekek áldozatául essék. A nemzetnevelést annyira fontosnak tartja, hogyha rajta állna, nevelői pályára másokat, mint jeles tanulókat, nem engedne. A felnőttek nevelésére népszerű keresztény nemzeti sajtót sürget, olyant, amelynek nincs felekezeti, vagy pártpolitikai célzata.

Nemzeti létünk és jövőnk alapja a munka s ezért azt mindenki számára erkölcsi kötelességnek tartja. Legnagyobb kincsünk, soha el nem tulajdonítható nemzeti valutánk a munka. „Egyedül csak szellemvilágunk és izmaink acél erejétől nem foszthat meg sem jó barát, sem ellenség s így azok alapján csak a munkát tudjuk akaratlunk, művelődésünk, összefogásunk és népességünk fejlesztésével szinte korlátlanul fokozni“. „Tisztán csak a munka az, mit befektethetünk a magyar életbe“. A régi közmondásnak, hogy a munka testileg-lelkileg nemesít, gyönyörű biológiai magyarázatát adja.

Amíg az egyik oldalon a munka az egyénnek a köznel szemben erkölcsi kötelessége, addig a másik oldalon a köznek is van kötelessége, az, hogy az egyént munkához juttassa „Első és legfontosabb kötelessége a köznek kivétel, de kivétel nélkül minden közösségi tagot munkához juttatni. Kötelessége a köznek mindenkit munkájáért a munka mennyiségi és minőségi értéke szerint ellenszolgáltatásban részesíteni“. A munkanélküli segély demoralizál, mint ahogy azt néhány állam esete mutatja, különben is a munkához szokott ember lelke egyenesen undorodik az ellenszolgáltatás nélkül kapott juttatásoktól.

Íme egy néhány rapszodikusán kiragadott gondolat nagy, nagy igazságok kis könyvéből! Mondhatom, a nemzet kátéjából! Csak azért írtam ezt a néhány gondolatot ide, hogy egy népszerű könyv tanulmányozására lapunk olvasóinak ezúton is némi ösztönzést adjak.

Dr. Csiki Gábor.

Emlékezés Csikesz Sándorra.

Közelebbről múlt egy éve, hogy Debreczenben Csikesz Sándort, a gróf Tisza István Tudomány Egyetem theologiai karának korán elhunyt tanárát eltemettük. Nem régen jelent meg a Csikesz Sándor Emlékkönyv első kötete és ez arra ösztönöz, hogy a Keresztény Magvető olvasói előtt róla megemlékezzem és az ő munkáira és egyéniségére figyelmüket felhívjam.

Csikesz Sándorhoz engem a barátság és a nagybecsülés érzelmei fűztek. Nem a közös szakma és nem is a közös vallás kötött engem hozzá, és nem is csak a kollegiálitás, vagyis az a tény, hogy egy egyetemnek voltunk tanárai, hanem az a nagybecsülés, amit érzek minden magyar ember iránt, — legyen az egyetemi tanár, vagy egyszerű munkás, — aki kiemelkedve az átlagból, nagy értelemmel, nagy szeretettel és nagy lélekkel végzi munkáját és minden munkájánál nemcsak az egyéni szempont, hanem ezen túl az általános magyar ügy, a magyar élet, magyar kultúra, és magyar népegyetemes szempontjai szerint él és cselekszik. Bár ilyen ember volt Csikesz Sándor, érzem, hogy e sűrű szavak túl általánosak ahhoz, hogy az ő egyéniségének jellegét megadják.

Csikesz Sándorral én egy kávéházi külön teremben szoktam találkozni egy szűkkörű asztaltársaság keretében. A társaság folytatása volt egy régi kollégiumi társaságnak, amelynek most ő volt a középpontja. Én Debreczenben idegen voltam és bár a debreczeni kollégiumi élet nekünk — volt kolozsvári diákoknak — ismeretes volt, mégis ezen kávéházi asztal mellett tárult ki előttem annak a hatalmas, évszázadokra visszamenő, magyar lélekből fakadó kultúrunknak az egész perspektívája, amit Debreczen jelentett évszázadokon át az egész magyar életnek. És Csikesz Sándor volt az az ember, aki uzsonnázás közben sziporkázta magából ki a múltnak e megvilágító fénysugarait, amit könyvekből csak évtizedek alatt lehetett volna összeszedni. Szórakozás volt, nem nehézkes könyvszagú tudomány, hanem élet. Ismerte Magyarország

minden jelentős családját, azoknak történetét, kimagasló és bukott alakjait és közben láttuk, hogy ezek miképpen vettek részt a nagy magyar sorsban. Csak pár szó, csak pár mondat, csak félben maradt mondatok, de mindannyi fénysugár, aminél a magyar ügy profilja élesen domborodott ki.

Csikesz Sándor egy dunántúli tanító fia, Pesten végezte a theológiát, hosszú ideig papskodott Nagycsányoszró dunántúli községben, és onnan került a debreczeni egyetem theologiai karára. Ismerte az egyszerű falusi népet és ez volt gondolatának az alapja, kiinduló és végpontja; ezt a népet életképes viszonyok közé hozni, ahol az képességeit kifejtheti. Láta a távoli kapcsolatokat, a nagy hibákat és nagy erényeket itt és ott. Nem dühösködött soha, nem méltatlankodott, csak tudomásul vette a tényeket, a jót és rosszat és csak a hangjának egy árnyalata jelezte az ethikai értékelést. Megértette az embert, az ő ügyes-bajos dolgaival, hibáival, de a hanglejtésében benne volt, hogy a fontosabb azért a nemesebb rész. Sohasem szónokolt, soha üres frázis nem jött ki a száján, de kisugárzott minden szavából, sokszor humor, sokszor érdekesebb tréfák között is a magasabb értékelés. A kritizálók sokan vannak és főképen elég sokan vannak jobb embereink között is, akik úgy kritizálnak, mintha ők felül állanának a nemzetesten, mintha a kritika rájuk nem vonatkoznék, mintha ők egy más világból valók volnának. A kritikának ez a módja könnyű vagy könnyebb. Csikesz Sándor mindig úgy beszélt a népi vagy társadalmi hibákról, hogy magát is beleértette a nagy egységbe.

Lelke a nagy református tömegekért, a nagy református múltért, a nagy református kultúráért és hivatásért égett. Ebben élt és hívő lélek volt, minden külső póz és frázis nélkül. Türelmetlenség nem volt benne, hanem magasabb szempontokból értékelte az ilyenyszerű jelenségeket is. A jelenkor unitárizmusát egy kissé túl racionálisnak tartotta, de hozzátehetjük, hogy erre talán egyesek okot is adtak, viszont a dogmai egyszerűség, ami elkerüli az értelemmel való összeütközéseket, nem zárja ki a lelki mélységet, a lelki felemelkedéseknek érzelmi hullámmását, és ezen érzelmeknek költői hangulatát. Ezt sugározzák a most megjelent kötetben prédikációi.

Kereste a kereszténység nagy jelentőségét és összehasonlította más nagy vallásokkal és mindig meggyőzően fedezte fel a kereszténység nagyságának megkülömböztető jeleit. Ezek a meg-

látásai és összehasonlításai megkapóak voltak; pedig rendszeren csak egy-két mondatból állottak két korty kávé vagy két falat vajaskenyér között, de elárulták egy léleknek állandó keresését. Csak keresést mondok és nem harcot, pedig aki ilyen kérdésekkel, ilyen gondolatokkal, ilyen érzelmekkel foglalkozott, az tudja, hogy ez valójában egy harc és pedig hosszú és szívós harc az ismeretlennel, az emberi lélekkel, ösztönökkel, nevelésünkkel, és egész valónkkal. Nála a külső szemlélő előtt mindez csak apró felvillanásokban jelentkezett, mint egy gyorsan elsímuló hullám a mély vizen, de ennek a mélységnek a legmélyéről jöttek ezek a felbukkanó meglátások.

Hihetetlen tudása volt és mégis a legnagyobb kérdésekben keresett. És épen ez a keresése tette őt a szememben igazán nagygyá. A kis theologusok mindent tudnak és minden kételyét letácsolják a magunkféle nem szakbeli embernek. Úgy mimelik, mintha ők egy magasabb, másféle ésszel és értelemmel volnának felruházva és mintha erre a fokra jutni bizonyos kiváltság kellene. Egy bizalmas beszélgetésben láttam nála, hogy ő is keres. Kereste a vallás, a vallásos érzés legmélyebb eredetét és jelentőségét. És itt nem nézte, hogy az eredményei egyeznek-e már lefektetett nézetekkel. Igazságot keresett, egy az ő lelkének kielégítő igazságot. Ezt nem sietett nyomtatásban kiadni, sőt várt vele, de folyton foglalkozott a csiszolásával. Egyszer, — amint elmondotta — próbaképen valahol felolvasta, talán nem is egyezett mindenben az általános véleménnyel, de ez őt nem zavarta. Megmaradt ez az ő nagy problémájának. Sajnos, akkor nem gondoltam, hogy rövid időre már nem lesz közöttünk Csikesz Sándor, nem jegyeztem fel a szavait, de engem megkapott az a mélység, ami abból a pár percnyi beszélgetésből kitérult előttem. Mindig vártam, hogy talán nyomtatásban is megjelenik, sajnos, nem történt meg és nem tudom, hogy az említett felolvasásának a kéziratát megkerült-e. Örök kár volna, ha nem kerülne meg, bár abban még sok minden hiányozna az ő legutóbbi meglátásaiból, de ha töredékben is megkerül, egyik legnagyobb kincse lesz a modern idők protestáns-tizmusának.

És hogyan szerette ő Debreczent és a 400 éves Kollégiumot. Csak azért vállalta a rektorságot, hogy a 400 éves jubileumot méltó módon megünnepelje. Sajnos, ez nem sikerült a világpolitikai helyzet miatt és az én egyéni véleményem az, hogy

rektorsága sietette korai halálát. Hihetetlen sokat dolgozott ez ügyben; lehet, hogy nem praktikus beosztásban, de dolgozott és a forró debreczeni nyár nem tudta megakasztani munkájában. A nagy hőség szinte elviselhetetlen Debreczenben és ő ott maradt egész nyáron és a nagy megerőltetés szervezetét megroppantotta. Nem gondolt arra, hogy mindennek van határa, a természete volt, hogy minden harcot vállalt. És vállalta az igazi nagy harcolók egykedvűségével. Egyszer, mikor a rektorsága elején támadások hangzottak el ellene, mondom neki kávézás közben: Sándor, támadnak. Kedélyesen elmosolyodva: támadjanak, azért vagyunk itt — felelte és nyugodtan folytatta a kávézást. Elment és ott-hagyta Debreczent, pedig hogy szerette. Pedig nem Debreczenben élte át a fiatalságát, az első ifjai éveket, és én mégis tőle láttam, hogy mennyire lehet Debreczent szeretni. Azt hiszem, hogy az a generáció, amelyik a háború előtt a mi kolozsvári unitárius kollegiumunkból került ki, még jól emlékszik rá, hogy milyen nagy hírben és tekintélyben állott előttünk a debreczeni kollegium. Lehet, hogy a Jókai regényéből származott ez, de talán sokkal mélyebbről eredett. Valószínű, hogy még abból az időből származott ez, amikor Debreczen vezető szerepet játszott a magyar szellemi életben. Csikesz Sándor boldogan mesélt ezekről az időkről és ezen idők markáns embereiről. Valószínűbbnek tartom ez utóbbit és épen ezért mi, mint kis diákok, vágytunk Debreczenbe. Egy ilyen vágyakozásnak volt az eredménye, hogy én egy nyári gyalogtúrán felkerestem Debreczent. Épen ezért jóleső érzéssel mentem 30 évvel később Debreczenbe és kerestem az ősi város múltját és jelentőségét. Mindezt legjobban Csikesz apró megjegyzéseiből találtam meg. Négyszáz éves múlt és az igazi magyar lélek egyszerű bölcsője volt Debreczen, és Csikesz Sándor ebben a múltban, ennek a múltnak minden elkötelezésében és szellemében élt. Ebben a szellemben boldog volt, mint a kis gyermek az anyai ölben. Gyermekes boldogság ülte meg, ha erről beszélt, pedig ő nem itt volt gyermek. Azt hiszem, hogy az igazság az, azért volt ő itt gyermekileg boldog, mert az ő nagy harcos, magyar lelke érezte és átélte az egész 400 éves debreczeni múlt igazi magyar erőfeszítéseit és Antheusként érezte, hogy innen új nekilendülések indulhatnak el a magyar életben.

Egy nagy magyar lélek volt ő és én kötelességemnek érzem az ő már elmúlt létezésére a Királyhágón eminnen felhívni az

unitárius székelyek figyelmét. A theológusoknak el kellene menniök az ő volt szemináriumába, megnézni azt a sok nagyszerű kezdeményezést, aminek végső célja az volt, hogy a reformátusság számat adjon önmagának, hogy mi ő és mije van. Ez a munka, ha a tanítványai befejezik, egy nagy magyar számadás is lesz és ösztönzés is lesz arra, hogy mások is, így az unitárius székelység is megtegyje ehhez a nagy „gnóthi seauton“-hoz a maga részét.

Egy nagy magyar lélek volt ő és kötelességünk tudomásul venni ezt és elterjeszteni az ő hírét a magyar rónán, a magyar domboldalakon, a magyar lölgyek és fenyők suhogó lombosátoirai között, hogy vegyen róla tudomást ez a homok, ez a humusz, fű, fa, levél, falu, város, hogy volt itt egy ember, aki ennek a földnek a javából volt, hogy szolgáljon ez nekünk reménységül, hogy ebből a földből teremnek még ilyen ősi lelkek.

Kolozsvár.

Dr. Gyulai Zoltán.

Németh László az új kálvinista énekeskönyvről.

És amit mi unitáriusok tanulhatunk belőle.

A református egyház ép úgy mint az unitárius, új egyházi énekeskönyv kiadását tervezi. Nemrégén Pesten a Kálvin Társaság értekezletet tartott ebben az ügyben, amelyen Németh László a fiatal és egyik legtehetségesebb mai magyar író tartott előadást „A református énekeskönyv“ címmel. Ezt az érdekes és sok mély gondolatot tartalmazó előadást közli a Móricz Zsigmond szerkesztésében megjelenő „Kelet Népe“ február 1-i száma.

A cikk, illetve az előadás ugyan a református énekeskönyvvel foglalkozik, de annyira mély és általános irányelveket sorol fel az új énekeskönyv milyenségével kapcsolatban, hogy minket unitáriusokat is érdekelni fog, ha néhány sorban ismertetjük. Annál is inkább, mert régi énekeskönyvünkkel általában nem vagyunk megelégedve s a már eddig elhangzott vélemények alapján megállapítható, hogy új énekeskönyvünkből szeretnők a hibákat kiküszöbölni s lehetőleg olyan énekeskönyvet adni magyar unitárius híveink kezébe, amely mélyen vallásos és mélyen magyar is, vagyis olyant, ami hitelvi, nyelvi és magyar felfogásunknak legjobban megfelelne.

Németh László fejtegetéseiben onnan indul ki, hogy a magyar irodalom tanításakor az iskolában olyan nézetet hirdettek és tanítottak nekünk irodalomtörténeteink és történéseink, mely szerint a magyar irodalom tulajdonképpen a tizenkilencedik század alkotása. Az volt és sajnos még ma is sokaknak az a felfogásuk, hogy „Bessenyei körül megoldódott a szellem, Kazinczy körül a nyelv s Vörösmarty és Petőfi nemzedéke megcsínálta a magyar irodalmat. Alig egy félszázad elteltével volt magyar dráma, líra, regény s alig egy század múlva, mint a fajta megtalált arcára s örök mértékére nézhetünk vissza halott klasszikusainkra. Bessenyei felléptétől Arany haláláig: ez volt a lendület, melyben

a magyar szellem megteremtette magát. Ami előtte volt: a műfajok gyermeki dadogása, egy balsorsában elmerült nép megszaggotott álmai a nyugati népek kultúrájáról, egy-egy nagy tehetőség merész kiugrása. Balassa is aféle elő-Petőfi-elő-Csokonai volt s milyen kár, hogy a Tassótól tanuló Zrinyi olyan vasnyelven írt“.

Ennek a nézetnek meg volt és bizonyos rétegekben még ma is megvan az a hátránya, hogy a tizenkilencedik század előtti magyar irodalmat majdnem teljesen elsikkasztotta, de ha nem is, jelentőségét egészen leszállítja s így mintegy tagadja a magyar szellemi élet folytonosságát és önállóságát.

Istennek hála ez a felfogás ma már átalakulóban van. Ma már világosan kezdjük látni, hogy „a régi magyarság, ahogy a tizenhatodik és tizenhetedik századunk emlékeiben reánk maradt: csikorgó előidőkből létünk talpa lesz, amelyre ideje lesz, visszaállnunk“. Ha azt akarjuk, hogy a magyar szellemi élet valóban magyar legyen, akkor erre az alapra kell visszaállnunk, mint amelyik leghívebben magában foglalja a magyar faji lelkiséget s népünkéhez hasonló gazdag nyelvi szépségeket és kifejezési formákat. Ilyen szempontból vizsgálva régi, elfelejtett irodalmunkat a nehézkes és eddig csak betűkukacoknak átengedett művekből eleven és izgató olvasmány lesz; csak ne a mai szépirodalmunk kellékeit keressük bennük, hanem az emberi hevet és erőt, amely a maguk idejében létrehozta. Ilyen felfogással észrevesszük, hogy a „rég magyarságnak a postillák, vitaíratok, bibliafordítások, könyörgések, disputáló drámák voltak a regényhez hasonló fontos műfaj: ezekben van letéve annak a kornak a nyelvi hatalma, emberi láza, írói erőfeszítése, kultúrteremtő heroizmusa: minden tehát, ami az irodalom történetét érdekelheti“.

Azonban van ennek a kornak két olyan irodalmi terméke is — mondja Németh László — amelyik még ma is él, ha nem is annyira a modernségeket kedvelő „felsőbb“ körökben, de a népnél. Ez a Biblia és a még magmaradt régi egyházi énekeink.

A továbbiakban ezekkel a régi egyházi énekekkel foglalkozik s különösen a Szenczi Molnár Albert által fordított zsoltárokkal. Szenczi Molnár irodalmi cselekedete egyike a legnagyobbaknak — állapítja meg. Balassa és Csokonai között nincsen semmi a magyar lírában, ami felülmúlná. Mert Szenczi nemcsak fordító volt, aminek általában ismerik, hanem eredeti költő is. Eredetisége azonban nem a szöveg értelmében, hanem nyelvében, hangulatá-

ban és ritmusában van. A magyar nyelv méltóságát s ritmikus leleményességét, talán még jobban megőrizte, mint Balassa. Éppen azért az új kálvinista énekeskönyv összeállításánál mértékadónak Szenczi Molnár Albertet tekinti. Ez nem jelenti azt, hogy az új énekeskönyv csupán az ő zsoltáraiból álljon, vagy csak azokból, amelyek ennek közvetlen hatása alatt születik meg, hiszen ezeken kívül is található néhány igazán szép és értékes egyházi ének. De van közöttük egy egész sereg egészen silány alkotás, idegen szellemben készült és idegen szellemet sugárzó ének is, amelyek fölé hiába írják oda, hogy ez vagy az a zsoltár dallamára megy, mert ha a szótagszám talál is, az elütő ritmus lehetetlenné teszi az éneklését. A cél tehát az volna, hogy ha már a mai nagy vallásos költők versei természetüknél fogva nem foglalhatnak helyet az új énekesgyűjteményben (pl. Ady) akkor: „nézzük meg mégegyszer s jobban, ami vallásos líránkból reánk maradt s csináljunk antológiát abból, a Molnár Albert ihletével és magyarságával mérve“ fejezi be tanulmányát Németh László.

Amiket Németh László az új református énekeskönyvvel kapcsolatban elmondott, ha jól megfigyeltük, csaknem százszázalékosan vonatkoznak és vonatkozhatnak a mi énekeskönyvünkre is. A különbség, azonkívül, hogy mi unitárius énekeskönyvet akarunk összeállítani, talán csak annyi, hogy nálunk még nagyobb gondal kell eljárni, mert régi énekeskönyvünkben még több a hiba, a kiküszöbölni való, mint a reformátusokéban. Néhai Pálffy Márton ugyanis, amikor összeállította jelenleg is használatban levő énekeskönyvünket, jóhiszemű buzgalmával, mitűrés-tagadás, bizony nagyon sok hibát követett el. Ezt ma mindannyian tudjuk és érezzük. Hogy mást ne említsünk, zsoltáraink között Szenczi Molnár Albertnek mindössze 22 zsoltára található meg (egy 300-nál több énekből álló énekeskönyvben!) s abból is 14-et *átírt* Pálffy Márton. Vajjon Szenczi zsoltárai közül csupán csak ennyi érdemelte és érdemli meg, hogy helye legyen egyházi énekeink között? S azoknak is nagyrésze csak átírva érdemli meg, hogy népünk és egyházunk közkinccseivé váljanak.

Egyházi krónikásaink és történészeink mindig előszeretettel említik meg, hogy őseink, a régi unitáriusok, istentiszteleteiken szép zsoltárokat és dicséreteket énekeltek. Sőt olyan neveket is ismerünk egyházunk történetéből, amelyek éppen énekköltészetük révén a magyar irodalom történetében is bekerültek: Tordai János,

Bogáti Fazakas Miklós, Dóczy Ilona. Arról is tudunk, hogy maga Dávid Ferenc is írt egyházi énekeket. Nézzük csak végig egyházi énekeinket, vajjon mennyire vannak képviselve ezek a jóhangzású nevek. A líz ujunkon megszámálhatnók s még nem is kellene mind a tízet használni. Pedig milyen szépek ezek az énekek. Talán a legszebbek mai énekeink között is. Nyelvi, tartalmi és formai szempontból egyaránt. Hogy példát is említsünk: vajjon van-e szebb énekünk, mint a 271-ik, melyet a XVII-ik században írt Dóczy Ilona s amelyik úgy kezdődik: „Légy meghallgatója én könyörgésemnek...“ Vagy a Tordai János éneke, a 269-ik: „Úr Isten kelj fel“ kezdetű, vagy a 210 számú zsoltár stb. Olvassuk csak el figyelmesen ezeket az énekeket. Milyen tömörek, milyen magyarok. Csak népünk tud ma így beszélni, gondolkozni, kifejezni. Vagy a legtöbb esetben már az sem. Össze se lehet velük hasonlítani azokat a legfennebb kegyes versikéket, tele kínrímmelel, nehézkességgel, amelyeket diltétáns költőcskéink írtak s amelyektől hemzsegek énekeskönyvünk.

Hogy milyen sok függ egyházi énekeinktől, azt talán nem is kell különösebben hangsúlyoznunk. Nemzedékről-nemzedékre, vasárnapról vasárnapra éneklük ezeket. Beleissza magát ez az éneklés a lélekbe és a felfogásba. Egész tömegek lelkébe és felfogásába. Nevel és alakít nyelvet, lelket és ízlést egyaránt. És a nép lelke csodálatosan fogékony! Vigyázni kell, hogy mit adunk a kezébe.

Valahogy úgy érezzük, hogy ezeket a szempontokat kellene nagyon is szemelőtt tartani új énekeskönyvünk összeállításánál. Ép annyira, amennyire szemelőtt kell tartani a dallamnál a magyaros dallamot. Magyar ember nyelvi és dallami szempontból is magyarul tud csak igazán lélekkel énekelni. És csak így szabad, hogy énekeljen. Nem jelenti ez természetesen, hogy igazán szép és értékes egyházi énekeinket is kisélejtezzük azon a címen, hogy a tízenhatodik, vagy tízenhetedik században íródtak. Az igazán szépek és igazán értékesek, úgy is annyira közkinccseivé váltak már egyházközösségünknek, hogy azok minden körülmények között megmaradnak. De ne mondjunk sokat, egyházi énekeinknek egyharmada nemcsak, hogy nem vált közkinccsé, nem is válik soha azzá.

Általános elvtől tehát elfogadhatjuk Németh Lászlónak az új református énekeskönyvvel kapcsolatban támasztott kívánságát: „nézzük meg még egyszer és jobban azt, ami vallásos líránkból reánkmaradt s csináljunk antológiát abból a Molnár Albert ihletével és magyarságával mérve.“ Ehhez még csak annyit tegyünk hozzá, hogy a Molnár Albert, Tordai János, Bogáti Fazakas Miklós, Dóczy Ilona ihletével és magyarságával mérve.

Székely Gyula.

Széki gróf Teleki Pál miniszterelnök. (1879—1941).

Még alig gyógyultak be azok a fájó sebek, amelyeket Csáky István gróf, külügyminiszter váratlan halála okozott, máris újabb csapás villámként sújtott erre a sokszorosan megpróbált nemzetre a gróf Teleki Pál miniszterelnök 1941. április hó 3-án 62 éves korában bekövetkezett halálával. Magyarország egyik legnagyobb politikusa szállt vele a sírba, s halálával az egész országot mély gyászba borította. De ezen felül nekünk erdélyieknek különös okunk van arra, hogy fokozottabb mértékben osztozzunk a nemzet gyászában és fájdalmában. Húszonkétévi súlyos megpróbáltatás után ő egyike volt azoknak, akik egyéniségük súlyával, politikai érzékükkel, belátással és hazaszeretetükkel minket kivezettek a fogság szenvedéseiből. Egyike volt azoknak, akik igaz magyar lélekkel és hűséggel dolgoztak e drága föld felvirágoztatásáért és sokat szenvedett népe boldogulásáért. Egyike volt azoknak, akikre gyermeki bizalommal tekintettünk, s akiknek a jelenléte a megnyugvás és biztonság érzetét keltette fel bennünk. Fájdalmunkat növeli az a tudat, hogy halála olyan időben következett be, amikor Európa a legválságosabb napjait éli, amikor egy új világrend van kialakulóban, ahol az ő kipróbált tudására, sok éven át szerzett tapasztalataira és politikai bölcsességére olyan nagy szüksége volt árva nemzetünknek.

Ezenfelül mi siratjuk és gyászoljuk benne az európai hírű tudóst, aki bejárta a világ egy jó nagy részét s földrajzi ismeretei és munkái által saját magának nagy külföldi kitüntetésekert szerzett, s a világ érdeklődését a magyarság felé fordította. Neve a történelemé. Emléke áldott!

V. A.

KÜLÖNFÉLÉK.

A Magyar Királyi Miniszterelnökség 14.036. M. E. III. sz. alatt értesítette az Unitárius Irodalmi Társaságot, hogy a „*Keresztény Magvető*“, miután tudományos egyesület kiadásában tudományos jelleggel jelenik meg, — a 7979/1940. M. E. sz. rendelet 5. §-ának második bekezdése alapján időszaki jelleg nélkül, továbbra is megjelentelhető.

Felhívás. A Keresztény Magvető jeleni és múlt füzetéből több atyánkfíának küldöttünk mutatványszámot. Felkérjük azokat, akiknek nincs szándékában Egyházunk ezen egyetlen tudományos folyóiratát megrendelni, hogy vagy a lap visszaküldése vagy levelezőlap útján erről a szerkesztőséget (Kolozsvár, Unitárius kollégium) értesíteni szíveskedjenek. Akik megtartják, s ez által az unitárius irodalom ügyét szolgálni óhajtják, azokat előfizetőknek tekintjük s kérjük, hogy az előfizetési díjat Hadházy Sándor pénztáros címére beküldeni szíveskedjenek.

Marosvásárhely. Ez ősi székely város neve kitörülhetetlenül be van írva egyházunk történetébe. Itt történt az unitárius vallás alkotmányos biztosítása, ami által a négy „recepta religio“ sorába felvétellett. Erdélyben a vallásszabadság elvileg már az 1568 ik évi tordai országgyűlésen ki volt mondva. Azonban az unitáriusok jónak és szükségesnek látták, hogy ez elvi alapon az unitárius vallás törvényessége és a többi felekezetekkel való egyenjogúsága is alkotmányosan biztosíttassék. Midőn e kívánságukat előterjesztették János Zsigmond fejedelemnek, ez készséggel engedett a kérésnek s 1571 január 6-ra országgyűlést hívott Vásárhelyre ahol az ő saját előterjesztésére a rendek a következő határozatot hozták: „Megértettük a felséges fejedelem kegyelmes izenetét és előadását, melyekben az Isten ígéjének prédikálását és a haza szükségét előszámlálja. Hogy a felség rájuk ily kegyelmes gondot visel, alázatos és hű szolgálatukkal örökké meghálálni igyeksenek . . . s minthogy Krisztus Urunk parancsolja, hogy először Istennek országát és annak igazságát keressék, az Isten ígéjének

prédikálása és hallgatása felől végezték: hogy az Isten ígéje mindenütt szabadon prédikáltassék, a confessióért senki meg ne büntetessék, se prédikátor, se hallgatók; de ha valamely miniszter criminális bűnben találtatik, a superintendens megítélhesse, minden functiótól priválhassa, azután az országból kiűzetessék.“ A marosvásárhelyi országgyűlésnek ez a határozata az az alaptörvény, mely az unitárius vallás létjogát és szabadságát Erdélyben biztosítja. Most ez a város újabb történelmi jelentőségre emelkedik egyházunk életében. Folyó évi április 27-re ide volt kitűzve az a Zsinat, amely arra van hívatva, hogy egyházunk történelmét és jövő irányát bizonyos időre megszabja. Püspök- és főgondnokválasztás szerepel a rendes adminisztrációs ügyek mellett a tárgysorozatban. Bármennyire is megközelíti a demokratikus alapot a mi egyházi alkotmányunk, de azért az elnökség szelleme és gondolkozása irányító hatással van ügyeink menetére. Ezért életbevágó kérdés, hogy kiket állítunk az élre. Mi hisszük, hogy ezt a történelmi feladatot a történelemnek tartozó komolysággal és felelősségérzettel fogjuk teljesíteni s a Zsinat bölcsessége megtalálja azokat az embereket, akik az unitarizmus hagyományos, nemes szellemét méltó módon fogják képviselni, mind ki-, mind befelé, s így Marosvásárhely egy újabb örvendetes és megnyugtató eseménnyel kapcsolódik be egyházunk történetébe.

Az első magyar meteorológus. Kevesen tudják, hogy az első magyar meteorológus laborfalvi Berde Áron a kolozsvári unitárius kollégium egykori tudós tanára volt. Az ő emlékét újjította fel február 26-án Kolozsvárt tartott előadásában Dr. Réthly Antal, a budapesti meteorológiai intézet igazgatója. Előadásában megállapította, hogy Berde Áronnak 1847 ben „Légtüneménytan“ címen megjelent, önálló kutatásokon alapuló műve az első e nemben és általa olyan nagy jelentőségű úttörő munkát végzett, hogy az Akadémia a Marczibányi-díjjal tüntette ki. De igazi jelentőségét csak ma tudjuk felmérni, amikor az ez alapon kifejlődött tudománynak az áldásait naponként tapasztaljuk nemcsak gazdasági, hanem mindennapi egyéni életünkben is. A jeles tudós a nagy egyházi jóttevőnk unokaöccse volt

Kolozsvár fejlődése. Kelemen Lajos múzeumi főigazgató a kolozsvári szociális szervezetben a tőle megszokott élvezetes és tanulságos előadásban ismertette Kolozsvár történetét. Előadása keretében Kolozsvár fejlődését a következő beszédes számok

tükrében mutatta be: Kolozsvár lakosainak a számáról első biztos adataink szerint 1720-ból valók. Akkor körülbelül 5—6 ezer lakosa volt. Az 1790-es években már 11.660. Hatvan évvel később 1850-ben pedig 16.880. Négy évtized múltán 1890-ben 32.250 lakosa van a városnak és ez a szám 1910-ig csaknem a kétszeresére 60.480-ra nő. Húsz év múlva a román népszámlálás adatai szerint 98.550 lakosa van Kolozsvárnak. A legújabb 1941 évi magyar népszámlálás adatai, még nincsenek teljesen feldolgozva, de az előzetes számítások szerint a 110.000-et megközelíti. Itt említjük meg, hogy Kelemen Lajos atyánkfia az Erdélyi Irodalmi Társaságnak a hazatérés után tartott első felolvasó ü. ésén szintén nagyérdékű előadást tartott három újabb erdélyi festőművészről ú. m. Kővári Endre, Sárdi István és Simó Ferencről, akik közül a két első unitárius volt.

Tiszti Cím- és Névtár. Sok évre visszamenő óhaj, kívánság, jogosult követelés és igény volt, hogy az Egyház hivatalos tiszti cím- és névtárt adjon ki. Alkalmilag jelennek meg töredékek és hiányos összeállítások, de a kívánalmakat kielégítő névtárt máig nélkülözzük. Az Unitárius Naptár „egyházi és iskolai névtára” keretnek jó, de nem teljes. — Az első hiány az egyházi tanácsosok, egyházkörök és egyházközségek részéről választott főtanácsai tagok névsorának a kimaradása. Az egyházi életben a szellemi kapocs erősítése önmagában is nélkülözhetetlenné teszi egy névtár kiadását. Szükséges a körök és egyházközségek főtanácsai képviselőinek a megválasztásánál is annak a biztos tudása, hogy az egész egyház területéről, kik vannak már benne az Egyházi Tanácsban. Hiánya a névtárnak az is, hogy a körök tisztviselőinek, de legalább az esperes és felügyelő gondnokoknak neve mellett nincs feltüntetve a lakhely és u. p. Egészen kevés fáradtsággal és minimális gondossággal sokkal tökéletesebb névtárt lehetett volna közrebocsátani. A vezető állású világi hívek neve után — a szabatos polgári állás is feltüntetendő volna. Nincs kínosabb helyzet, mint az illő cím nem tudása szükség esetén. Ezt pedig a Névtárban pótolni kell. A köz érdekének szolgálatában akkor teljesítheti bárki vagy mindenki a kötelességét kielégítően, ha a közkívánalmaknak minden irányban megfelelni akar és erre törekszik. A törekvés végül is a lehető teljesség megvalósításáig jut, (T. Gy.)

Bergson. Henri Bergson az új év első napjaiban meghalt 81 éves korában. Nevét a vallás- és filozófia történetében meg-

örökitette az intuicionizmus néven ismert szellemi irányzata által. Eredetileg matematikusnak indult, de korán belátta, hogy a természettudomány merev fogalmaival az élet nagy kérdéseit megoldani nem lehet. Ezért merész harcot folytatott a materialista világnézet ellen. Evvel szemben hirdette, hogy a dolgokat a maguk belső lényegében kell megfogni bizonyos intuitív érzéssel. A metafizika régióiban járó igazságait csodálatos szép irállyal és megkapó hasonlatokkal tudta kifejezésre juttatni, ami által híre és neve a maga korában széles körben ismertté lett. A bergsonizmus néven elterjedt filozófiai irányzat halála után is őrzí emlékét.

A jezsuita-rend 400 éves. A jezsuita-rend alapításának 400-ik évfordulója alkalmából Budapesten a Pázmány-egyetem templomában március hó folyamán a rendet méltató beszédek hangzottak el a kath. egyház legjelesebb szónokainak ajakáról. Nem is ok nélkül, mert a kath. egyháznak és a pápaságnak hűségesebb katonái, mint a jezsuiták nem voltak. Azonban a protestánsok s különösen mi unitáriusok sokat szenvedtünk elfogult fanatizmusuk miatt, amellyel a hatalmat és közvéleményt ellenünk ingerelték. De a letűnt 400 év alatt befolyásuk gyöngült és összezsugorodott, míg az unitarizmus világ-missziója mindjobban kiterébélyesedett.

A névtelen levelek. Az Országos Magyar Sajtókamara Igazgatóválasztmánya kimondotta, hogy hadjáratot indít a névtelen rágalmozók ellen s a névtelen leveleket semmi körülmények között figyelembe nem veszi. Hogy egy ilyen határozat kimondását egy ilyen előkelő egyesület, mely az ország közvéleményének az irányítására hívatott, szükségesnek látta, az világos bizonyosága korunk elfajult erkölcsi érzésének. Hszen helyes erkölcsi érzéssel és józan ítélőképességgel bíró ember nem ír, sem tudomásul nem vesz névtelen rágalmozó leveleket. Ez ellen a tiszta lelkiismeret minden szabályozó rendelet és intézkedés nélkül is kell, hogy tiltakozzék. De hogy ez a valóságban nem így van, hogy vannak a sötétben bujkáló alattomos rágalmozók, annak százalmas példáit láttuk különösen a román megszállás alatt átélit keserves esztendőinkből, amikor sohasem tudtuk, hogy egy ilyen rágalomhadjárat alapján, mikor kísérnek végig az utcán a rendőrségre vagy a törvényszékre. Az Országos Sajtókamara Igazgatóválasztmányának állásfoglalása azt mutatja, hogy ez a mótely ma is pusztítja közéletünket és társadalmunkat. Éppen azért az egyszerű tudomásul nem vételnél súlyosabb eljárás is kívánatos volna a magyar nyíltsággal és egyenességgel homlokegyenest ellenkező ezen bűncselekményekellen.

A romániai német evangélikus egyház *Dr. Glondys Viktor* lemondásával megürült püspöki székébe *Staedel Vilmos* lelkészt választotta meg, akit a *Kirchliche Blatter* 1941. március 4-i számában olvassuk, meleg szeretettel üdvözöltek. *F. J.*

Ferencz József-utca. Kolozsvár városában az utcák új elnevezésével kapcsolatban igen szép gondolatot valósított meg az e célból alakult bizottság. A város egyik szépen fejlődő részében: az ú. n. Tisztviselő-telepen egy teret elnevezett Három Püspök-terének. A beléje torkolt három utcát Erdély három nagynevű püspökéről nevezte el Ferencz József-, Nagy Károly- és Majláth Gusztáv-utcának. Ez a három püspök közös erővel indította be azt a 22 éves kisebbségi küzdelmet, amelyből Isten jóvoltából győzelmesen kerültünk ki. De mutatja ez a csoportosítás azt is, hogy Erdélyben a különböző egyházak, ha külön úton is járnak, de egy közös cél felé haladnak.

A Zsinat. *Lapzárta után értesülünk, hogy Marosvásárhelyre, április 27-re tervezett Zsinat idejét az E. K. Tandács bizonytalan időre elhalasztotta.*

Gyász hírek. *Fekete József* ny. unitárius lelkész 1941 február 25-én, 76 éves korában meghalt. Már fiatal teológus korában kitért kiváló szavaló és szónoki tehetségével. Evvel az Istentől kapott adottságával közel 46 évig híven szolgált az Urat szőkefalvi, csókfalvi, iszlói és nagysolymosi egyházközösségeinkben. Nyugalomba 1934-ben vonult, s azóta családjá körében csendes visszavonultságban élt. Legyen csendes nyugalma.

Szentgericei GdI Lajos volt uradalmi-intéző, az unitárius egyházi Főtanács tagja, élete 82-ik, boldog házasságának 47-ik évében, Tövisipad községben március 25-én csendesen elhunyt. Egy melegszívű emberbarát, áldozatkész rokon és hűséges hitvestárs volt, kit életében a közbecsülés vett körül, halála után a hálás kegyelet őrzi emlékét.

Németh István ny. unitárius lelkész március hó 7-én, 84 éves korában, Kolozsvárt elhunyt. Virágjában lelkészkarunk egyik legkiválóbb tagja volt, akit Isten világos és tiszta értelemmel s mély, vallásos érzéssel áldott meg. E kettős forrásból fakadtak jeles egyházi beszédei és imádságai, amelyek közül több az „Unitárius Szószék“-ben is napvilágot látott. Siménfalván és Toroczkón lelkészi működésének maradandó emlékét hagyta. Legyen áldott emléke!

Szerkesztésért felel: **Vári Albert.**

Felelős kiadó: **P. Szentmártoni Kálmán.**

„Pallas“ könyvnyomda Kolozsvárt, Bólyai-utca 3. sz. Telefon: 11-58.

Felelős vezető: **Kahlfürst Imre.**